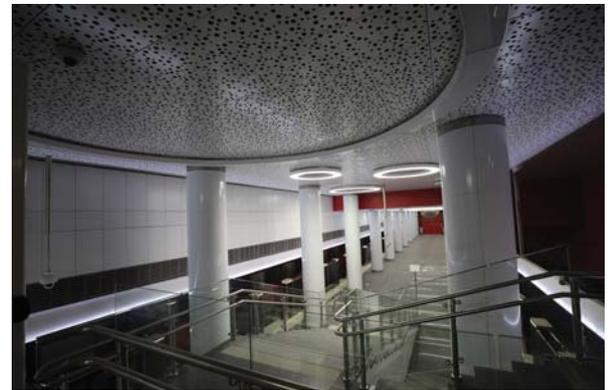

Зялёнае святло “Зялёналузжскай”!

Пра тое, якімі мусяць быць станцыі трэцяй лініі метрапалітэна ў сталіцы, “К” пісала неаднойчы. І вось цяпер мінчукі і госці, што прязджаюць у наш камфортны мегаполіс, могуць скарыстацца новымі зручнымі для мільёнаў людзей транспартнымі магчымасцямі. Тут усё не толькі сучасна, але і па-мастацку ўнікальна!

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ і УП “Мінскметрабуд”

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА НА ГАЗЕТУ “КУЛЬТУРА” ПРАЗ ІНДЫВІДУАЛЬНЫ (63875) І ВЕДАМАСНЫ (638752) ІНДЭКСЫ,

З дапамогай банкаўскай карткі газету можна выпісаць праз інтэрнэт-сэрвіс на сайце “Белпошты” (пункт “Афармленне падпіскі на друкаваныя сродкі масавай інфармацыі”).

9 817 199 44 78 007 20045

Падзякі міністра культуры

Намеснік міністра культуры Валеры Грамада вішце дырэктара музея "Замкавы комплекс "Мір" Аляксандра Лойку.

5 лістапада ў Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь адбылося пасяджэнне, прысвечанае падвядзенню вынікаў агляда-конкурса на лепшую арганізацыю работы па ахове працы сярод дзяржаўных устаноў, падпарадкаваных Міністэрству культуры.

За дасягненне высокіх паказчыкаў у ладзенай галіне працы была аб'яўлена Падзяка міністра культуры Рэспублікі Беларусь:

установе адукацыі "Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі";

установе "Музей" Замкавага комплексу "Мір".

Цэнтральны камітэт Беларускага прафесійнага саюза работнікаў культуры, інфармацыі, спорту і турызму узнагародзіў пераможцаў каштоўнымі падарункамі.

У час цырымоніі — прадстаўнік Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, загадчык сектара аховы працы і пажарнай бяспекі Таццяна Маркевіч.

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Рэпартаж з месца падзеі

У цяжкую ваенную восень 1941 года Змітрок Бядуля разам са сваёй сям'ёй вымушаны быў накіравацца ва эвакуацыю ў Ташкент. Па ўспамінах відавоччаў, на станцыі Сяміглавы Арол пісьменнік выйшаў з цягніка, каб паспрабаваць абмяняць рэчы на ежу. Неўзабаве прагучаў гудок, які абвясціў аб адпраўленні цягніка. Усе, каб не спазніцца, кінуліся да сваіх вагонаў...

Пагэ і Бядуля, немалады ўжо чалавек. Паспеў. Але праз некалькі хвілін яго не стала. Не вытрымала сэрца. Здарылася гэта 3 лістапада. На станцыі Уральск сям'я Бядулі вымушана была сысці з цягніка. Там, ва Уральску (паўночны захад Казахстана), класіка беларускай літаратуры і пахавалі. Пасля вайны сям'я вярнулася ў Мінск і напрацягу доўгага часу неаднаразова ўздзімала пытанне аб вяртанні астанкаў Змітрока Бядулі на Радзіму. 1 вост 3 лістапада 2020 года, нарэшце, адбылося урачыстае перапахаванне пісьменніка ў роднай зямлі.

Змітрок Бядуля вярнуўся на Радзіму

Зміцер ЮРКЕВІЧ /

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Перапахаванне пісьменніка стала магчымым дзякуючы фонду імя Марыі-Магдалены Радзівіл, які вядомы некалькімі

памяткамі (з апошніх, аб якіх ужо пісала "К", — усталяванне помніка беларускаму пісьменніку Яну Баршчэўскаму ва ўкраінскім горадзе Чуднаў).

Менавіта прадстаўнікі гэтага фонду згодна з просьбай Яфіма Плаўніка, сына Змітрока Бядулі (сапраўднае імя Самуіл Плаўнік — рэд.), узяліся за гэту няпростую справу, за якую раней браліся многія, але, на жаль, ніхто не змог давесці да лагічнага завяршэння.

Апошняю грамадскую ініцыятыву падтрымалі розныя ўстановы і арганізацыі, як беларускія, так і замежныя. Па словах кіраўніка фонду Аляксандра Сяпегі, для многіх устаноў Казахстана, у якія прыйшлося звяртацца, гэта пытанне было, скажам так, новым. Таму яны ўвесь час пера-

накіроўвалі прадстаўнікоў фонду то да адной інстанцыі, то да другой. Але, урэшце рэшт, атрымаўшы ўсе дазволы, памятка правёўшы экскурсыю, самалётам расійскай кампаніі парэшткі пісьменніка, разам з надмагільнай плітай, былі перавезены ў Беларусь. Адбылося тое 26 лютага 2020 года.

З таго і да апошняга дня вялася карпатлівая праца па падрыхтоўцы перапахавання. Трэба адзначыць, што з боку беларускіх афішыйных устаноў, а менавіта Савета Міністраў, Міністэрства інфармацыі і Міністэрства культуры, Мінскага гарвыканкама, а таксама Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры з самага пачатку праекту была аказана ўсебаковая падтрымка.

Дарчы, пасля з'яўлення ў СМІ інфармацыі аб тым,

няў такога кшталту. Дыскусіі, часам рэзкія, урэшце рэшт супакоіліся. Грамадскасць справядліва вырашыла, што апошнія слова ў гэтым пытанні па-поўным праве належыць сыну пісьменніка, спадару Яфіму Плаўніку.

Цырымонія развітання прайшла ў філіяле Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры — "Беларускай хатцы", на вуліцы Рабкораўскай. Месца было абрана невыпадкова, бо ме-

навіта ў гэтым драўляным дамку 1904 года пабудовы, доўгі час жыў Змітрок Бядуля. Гэта хатка ў тая часы была адным з культурных цэнтраў Мінска, дзе сустракаліся, а часам і жылі вядомыя літаратары — Максім Багдановіч ды іншыя. Як спадзешся спадар Міхаіл Рыбак, дырэктар музея, гэтая сціплая сядзібка з утульным дворыкам, заціснутая з усіх бакоў сучаснымі бу-

што парэшткі Змітрока Бядулі перавезены ў Беларусь, у інтэрнэце разгарэліся палкія дыскусіі аб тым, дзе ж "музей стачыць славеты пісьменнік". Думкі падзяліліся паміж Вайсковымі і Усходнімі могілкамі. Вайсковыя могілкі, маючы пэўныя абмежаванні, даўно прэзэнтуюць на тэтул Навыянальнага некропаля, бо на іх спачываюць Янка Купала і Якуб Колас, Паўлюк Трус, а таксама вельмі шмат іншых вядомых асобаў. Усходнія ж, дзе таксама пахаваны вядомыя пісьменнікі, акцёры, навукоўцы і спартсмены — Генадзь Гарбук, Уладзімір Караткевіч, Стэфанія Станюта, Васіль Быкаў і многія іншыя, — так бы мовіць, больш адкрытыя для пахавання дынкамі, і ў наш час будзе адгэтуль важнаю ролю ў культурным жыцці сталіцы.

У гэты пахмурны і дажджлівы дзень нібы само неба сумавала разам з намі. У хатцы было вельмі людна. Людзі падыходзілі і адыходзілі. Так як падзея гэта знававані, даўно прэзэнтуюць на тэтул Навыянальнага некропаля, бо на іх спачываюць Янка Купала і Якуб Колас, Паўлюк Трус, а таксама вельмі шмат іншых вядомых асобаў. Усходнія ж, дзе таксама пахаваны вядомыя пісьменнікі, акцёры, навукоўцы і спартсмены — Генадзь Гарбук, Уладзімір Караткевіч, Стэфанія Станюта, Васіль Быкаў і многія іншыя, — так бы мовіць, больш адкрытыя для пахавання дынкамі, і ў наш час будзе адгэтуль важнаю ролю ў культурным жыцці сталіцы.

Заканчэнне — на старонцы 5.

КУЛЬТУРА

ШТОПІНДЭВАЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛЯ ДАСУГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Выдавецтва з кастрычніка 1991 года.

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.
Рэгістрацыйнае пасведчэнне № 637, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Галоўны рэдактар — КРЫЎЯНОС Аляксандр П'яўлявіч; намеснік галоўнага рэдактара — Юры КАРПЕНКА; адказны сакратар — Таццяна ПАЎНІЧКА; рэдактар аддзела: Яўген РАПІН; аглядальнікі рэдакцыі: Зміцер ЮРКЕВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ, Надзея КУДРЭЙКА, Антон РУДАК, Ілья СВІРЫН, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ; спецыяльны карэспандэнт: Пётр БАСІЛЕВІЧ; мастацкі рэдактар — Наталія ОБАД.
Сайт: www.kimpres.by. E-mail: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чацвёрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 41. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэкламны адрас: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41.
Выдавец — Рэдакцыйна-выдавчская ўстанова "КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА".
Дырэктар — СЛАБОДЗІН Ірына Аляксееўна;
першы намеснік дырэктара — КРУШЫЦКАЯ Людміла Аляксееўна.
Прыёмная: (017) 334 57 41.
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, Чацвёрты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35.
Аўтары донісай наведвальніц прозвішча, поўнае імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выданні, кім і калі выдадзены пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас.
Аўтарскія руплікі не рэзінуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нісцў адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.
*Матэрыял на правах рэкламы.
© "Культура", 2020. Наклад 2863. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамоўленасці.
Папскана ў друку 05.11.2020 у 21.30. Замова 3431.
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку".
220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1. ЛП № 02230/106 ад 30.04.2004.

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь выказвае спачуванні дырэктару ўстановы "Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы", старшын Рэспубліканскага савета дырэктараў музеяў Ляшковіч Алене Раманаўне ў сувязі з напачкаўшым яе горам — смерцю маці.

Калектыў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы выказвае шчырыя і глыбокія спачуванні дырэктару Алене Раманаўне Ляшковіч у сувязі з цяжкай стратай — смерцю маці Юзэфы Іосіфаўны Ляшковіч. У хвіліну горкага развітання мы смуткуем разам з Вамі. Светлая памяць.

Рэспубліканская рада дырэктараў музеяў выказвае глыбокія спачуванні дырэктару Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Ляшковіч А.Р. у сувязі з цяжкай стратай — смерцю маці.

Калектыў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь глыбока смуткуе і выказвае шчырыя спачуванні дырэктару Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Ляшковіч А.Р. у сувязі са смерцю маці.

Калектыў Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь, Беларускае канфедэрацыя творчых саюзаў выказваюць шчырыя спачуванні дырэктару Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Ляшковіч Алене Раманаўне з заўчаснай смерцю маці.

7 лістапада — добрая нагода згадаць пра тую эпоху, якая ўжо незваротна, спадзяюся, адышла ў мінулае. У тым ліку, і эпоху ў беларускай культуры. Але сёння яе велічынныя некалі матэрыяльныя помнікі нярэдка падаюцца вырачанымі на хуткі скон рудыментамі. І ўжо даўно паўстае пытанне: што з імі рабіць? Як надаць ім новае жыццё ў зусім не арганічных для іх ідэйных варунках?

Магістр філасофіі Кацярына РУСКЕВІЧ ужо далёка не першы год даследуе беларускае савецкае манументальнае мастацтва. Прычым яна працуе не толькі ў кабінете і бібліяце. Зразумейшы, што ў кнігах ды архівах многага не знойдзеш, Кацярына несупынна выпраўляецца ў вандроўкі па краіне, каб самой паспрабаваць адшукаць усімі забытыя артэфакты.

Ілья СВІРЫН

— Вы не паверыце, але часам здараюцца такія дзівосныя сцэны! — распавядае яна. — Прыязджаючы ў нейкі горад, я звяртаюся да мінакоў на вуліцы або прадавачак у крамах: “Не падкажаце, дзе тут у вас нейкая мазаіка або вітраж?”. У Баранавічах суразмоўца зрагавала імгненна: “О, гэта вы акурат па адрасе! Хадземце, пакажу.” Як выявілася, яна завуч будаўнічага ліцэя. І там адшукаўся цудоўны твор у стылістыцы 20-х гадоў на ўсю сцяну актавай залы — з цэлай галерэяй дзясцяў рэвалюцыі.

— Задам банальнае пытанне: чаму вы так утратылі захапленасць тым сегментам культурнай спадчыны, які многія сёння лічаць наогул не вартым увагі — хто пра звычайную абыякавасць?

— А я дам банальны адказ: бо мне падабаецца! Гэтыя вітражы і мазаікі знаёмыя мне з дзяцінства — і дасюль яны “чапляюць за вока”. Хаця, шчыра кажучы, праз нейкі час прыходзіць і стомна — асабліва пасля шматгадзінага штудзіравання пратаколаў мастацкіх радаў, дзе ты не раз спатыкаешся аб “бетонную” мову той эпохі: усе гэтыя фармулёўкі пра выяўленне “счастлівага саветскага наступнага”, якія не мяняліся дзесяцігоддзямі... Недзе на тысячнай старонцы такога тэксту трохі стамляешся.

— Акурат мова — і, аднаведна, інтэпрэтацыя — для многіх сучаснікаў і стала кампаніям спатыкнення. Адсюль пытанне: ці магчыма казаць пра тыя самыя творы іншай мовай — больш прыябнай для цяперашняга чалавека? Без старых ідэалагічных канатаў.

— Думаю, так. Сёння акурат гэта паўсюдна і адбываецца. Наша пакаленне імкнецца пераасонаваць савецкае мастацтва і ачысціць яго ад ідэйных насленняў. Творы той эпохі можна разглядаць не толькі з пункту гледжання ідэалагічнай кан’юнктуры, але і як эстэтычную з’яву. Тое, што гэтае мастацтва было афіцыйным, не павінна апырэры рабыць яго дрэнным. У кожным выпадку варта разбірацца асобна: колькі там ідэалагічнага,

колькі асабістага, і наколькі яны спалучаюцца. Даўно пераканалася: калі мастак таленавіты, ён любіць дзяржаказ зробіць цікава. Можна сказаць, што манументальнае мастацтва лічылася ці не самым свабодным афіцыйным жанрам.

Чаму? Бо шмат што вызначала матэрыя — сама фактура, асаблівасці прасторы. Калі твая халсціна — гэта шурпаты мур, выйвіць “падабенства жыцця” на ёй вельмі складана нават тэхнічна. Што само па сабе натхняе на пошукі і абагульненні. Таму той жа Кішчанка меў магчымасць адходзіць ад светлага ідэалагічнага канона на карысць сваіх улюбёных мексіканцаў. А зрабіць стопрацэнтава сацрэалістычны аб’ект з керамікі — наогул задачка не з простых. Адпаведна, калі ў 60-я класічны сацрэалізм яшчэ заставаўся ў станковым жывапісе (хаця ўжо таксама пакрысе адходзіў на задні план), манументалісты рушылі наперад — да простых формаў і ёмістых вобразаў.

— Прычым у гэтай “заказной” творчасці на вызначальную тэму нярэдка працягваюцца аўтарскія індывідуальнасці...

— Болей за тое, манументалістыка спрыяла іх фарманню. Асабліва выразна гэта прасочваецца ў тых самых 60-х, калі заявіла пра сябе новае пакаленне мастакоў — куды больш разнавольнае за сваіх папярэднікаў. Разумею, адна справа, калі Стэльмашонка і Савіцкага лялі за фармалізм чыстыя рэалісты старэйшай генерацыі накіталі Ахрэмчыка або Давідовіча, а трохі іншая — калі Стэльмашонка крытыкаваў за тое самае свайго калегу Кішчанку: за яго мазаіку на “Фрунзенскай”. Градус крытыкі зусім іншы: яны ўжо гутарылі на адной мове, вялікага разрыву не было.

Так, мастакі таго пакалення адразніваліся ад аднаго. Працы Літвінавай у энкаўстыцы зусім не такія, як у Даўгалі. У Ваўчанкі — трэцяя гісторыя... Хаця, вядома, без запэыванню не абходзілася. Прычым натхняліся не толькі “ў сваім коле”, але і, скажам, творами Лежэ і Пікасо — часам углаваш тыя самыя колерападручэнні, лініі...

— Манументалістыка ў тых часы развілася ва ўсім СССР. А ці можна казаць

Без старых канатаў

Чаму савецкі вітраж лепей за шклопакет, а мазаіка — за тынкоўку

Фота з архіва Кацярыны Рускевіч

тут пра нейкія нацыянальныя школы?

— Адназначна так. Сапраўды, Саюз жыў у адзіным рытме. Зверху казалі: развіваем дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва. І ў рэспубліках адкрываюцца камбінаты. Пасля пэўнага паслаблення ўпіску зверху прычынаецца інтарэс да ўласнай гісторыі. Згадайма, што менавіта тады сталі адраджацца народныя рамёствы. Восць і ў манументалістыцы пачынаюцца пошукі нацыянальнага — хаця б нават уключэнне арнаментаў у творы таго ж Стэльмашонка — згадайма, скажам, яго вітражы ў рэстаране “Мінск” у Патсдаме і ў Доме Мод на “Фрунзенскай”, якія ўжо, на жаль, не захаваліся.

Зрэшты, так было не толькі ў Беларусі. Для манументалістыкі бадай кожнага савецкага рэгіёна было характэрнае адностраванне менавіта ўласных культурных традыцый. У Закарпаці — гудульскіх, у Грузіі — таксама сваіх... Ва Узбекістане гэтую тэму спрабавалі засвоіць мастакі “прышлыя” — браты

Жарскія. Іх крытыкавалі за неаўтэнтэтычнасць, але атрымалася ўсё адно даволі цікава...

Болей за тое — калі пільна прыгледзецца, дык у Беларусі можна заўважыць нават пэўныя рэгіянальныя адразненні. Скажам, манументалістыка Гродзеншчыны прыкметна адразніваецца ад мінскай — бо рабілі яе свае, “тутэйшыя” мастакі.

Зрэшты, і госці былі. Цікавы прыклад — праца мастакоў Лаўровай і Пчэльнікова ў Гродзенскім драматычным, прысвечанная гісторыі тэатра. Масквіч Барыс Мілокуў стварыў на сцяне Дома культуры тэкстыльнага камбіната ў Баранавічах шыкоўную мазаіку “Муза”. Як яна прайшла тады мастацкую раду, дасюль мне няўсім — настолькі яны тут уплыў “буржуінскага” Пікасо і Лежэ. Лічу, гэты твор — адна з галоўных турыстычных адметнасцяў горада.

— Хіба патэізіяна, бо пакуль амаль ніхто пра яго не ведае. А ці часта цягам вайшых “палых даследаў” вам даво-

вітражы паўсюль, дзе я іх бачыла — і на заводзе “Нёман”, і ў Наваполацку”, і ў Мінску, у адміністрацыйным корпусе “Гарызонт”. Такія раней ва ўсім СССР рабілі толькі ў нас у тым самым “Нёмане”, а цяпер ужо ўсё — няма патрэбнай печы... На трэцім месцы — цэнтр моладзевай творчасці ў Брэсце: сапраўдны постмалэрн канца 80-х. Будынак увасоблены ў форме п’янерскага вогнішча, а ў ім — вялізныя жырэндылі, цудоўныя габелены... Нібы трапляеш у фантастычны фільм таго часу! Потым — мазаікі са смальты ля пад’ездаў у Наваполацку, якія цяпер заклеіваюцца рознымі аб’явамі і тынкуюцца падчас рамонтаў... Урэшце — пяшчотны роспіс Дома культуры ў Азёрнах ля Гродна...

— Хаця прапы паўсталі не ў XII стагоддзі, а літаральна на вачах многіх з нашых сучаснікаў!

— Што, дарэчы, і бяда. Гэта было зусім нядаўна, гэтага было шмат... Таму і адносіны такія — ну вось вітраж, вось акно са шклопакетам, якая паміж імі розніца? Часта калі я прыязджала “фоткаць” той ці іншы аб’ект, вахіцеры мяне папросту не разумелі: у “ту-быльцах” вока ўжо настолькі прызвычалася да гэтых працаў, што яны даўно не звярталі на іх увагі. Або і наогул ставіліся да мяне з падазрэннем: ці не шпіён які ў наш дзяржа садок прыйшоў? А мо злодзей? Бо хіба ж можна гэтым цікавіцца? Зрэшты, бываюць і адваротныя выпадкі, вядома. Неяк нават у басейні пусцілі ў адзенні — з павагі да майго хобі. Зразумела, не плаваць, а зрабіць фота мазаікі.

— Адпаведна, галоўная праблема ў тым, што неапраўданы гаспадары той спадчыны не разумеюць яе каштоўнасць?

— Восць наоцёчы была цікавая гісторыя. Неяк я прыйшла ў былы мінскі Палац п’янераў, каб правесці, ці застаюцца нешта ад інтэр’ерных работ, размешчаных там. Дамы на ўваходзе мяне запэўнілі, што нічога няма, вітражы даўно зламалі. Распавяла пра тое аднаму з іх аўтараў — Мікалаю Байрачанаму. Ён, як бы гэты мякчэй сказаць... здзіўліўся. Добра, учора вырашыла зайсці ды правесці. І на ўваходзе мне давалося прачытаць цэлую лекцыю пра тое, што такое керамічныя скульптуры і пано — каб патлумачыць, што мяне патрэбна. На мяне глядзелі вялікімі вачыма, казалі: “Цікава яны жанчына”. Але калі я ўрошце правяралася, то пабачыла, што на самрэч шмат што захавалася. Вітражоў ужо няма, але і купа іншых цудоўных манументальных аб’ектаў. І такое адбываецца пастаянна: мне кажуць, што ў нас нічога няма. Я ўжо прызвычалася пасля гэтага бачыць нешта з разраду “ваў!” Вядома, калі мяне ўдаецца пераканаць адміністрацыю мяне туды пусціць.

Малаяўнічыя муры, вытанчаныя аркі скляпенняў, рэшткі лесвіц і дымаходаў... Як рэстаўратары мусяць працаваць з руінаванымі помнікамі — захоўваць іх у існым стане, альбо аднаўляць у першапачатковым выглядзе? Чым каштоўныя руіны, як яны могуць быць карыснымі і хто мусяць вырашаць іх лёс?

Антон РУДАК

АБЕРАГАЦЬ РУІНЫ — КЛАПАЦІЦА ПРА СПАДЧЫНУ

Здаецца, даўно ўжо развенчаны міф, нібыта краіна нашая бедная на помнікі гісторыі і архітэктуры. У самых розных кутках Беларусі, дзесці больш, дзесці менш, але амаль паўсюль можна напаткаць архітэктурныя сведчанні мінулага — ад велічных замкаў да сціплых каплічак на вясковых могілках альбо ўтулых палацаў у колішніх шляхецкіх сядзібах. Няўмоўна, войны і разбурэнні прывялі да таго, што не ўсе помнікі, на жаль, захаваліся да нашага часу некрунутымі — некаторыя з іх дайшлі да нас у стане руін.

Былі часы, калі такія аб'екты лічыліся нічога не вартымі, непрыдатнымі ні для жытла, ні для выкарыстання ў гаспадарцы. Але паступова грамадства ўсведамляла іх гістарычную і культурную каштоўнасць, а адмыслоўцы пакрысе вучыліся аберагаць руіны ад далейшага разбурэння, захоўваць альбо рэканструяваць іх. Сёння ўжо нікому не трэба тлумачыць, напрыклад, што руіны Навагрудскага альбо Краўскага замкаў не менш каштоўныя за лепш захаваныя муры фартэцыі у Міры альбо Нясвіжы. Не ўсім гэтым помнікам аднолькава пашанцавала за доўгія гады іх гісторыі, але сёння яны знаюць клопат па іх захаванні ў роўнай ступені.

Асэнсаванне ролі і месца руінаваных аб'ектаў у шэрагу іншых помнікаў, метады працы з імі, неабходнасць кансервацыі альбо цэласнай ці частковай рэстаўрацыі такога кшталту аб'ектаў дагэтуль выклікаюць дыскусіі і вялікую зацікаўленасць у спецыялістаў. Апошнім часам усё большае распаўсюджванне ў Беларусі набывае метад цаласнага аднаўлення руін, у выніку якога гістарычныя будынкі набываюць свой гістарычны выгляд, нібыта не краўтыя часам.

Але ж не кожны помнік можа быць адноўлены ў поўнай меры і вернуты да першапачатковага стану — усё залежыць, перад усім, ад ступені захаванас-

сама да тых помнікаў альбо іх частак, якія непарывуна звязаны з элементамі, што маюць характар твораў мастацтва — такімі як рэльеф, разьба, роспіс і гэтак далей.

Руінаваныя помнікі, як правіла, маюць малаяўнічы выгляд і своеасаблівы эмацыйны выразнасць. Таму пры правядзенні кансервацыйных работ важна не страціць эфект іх старажытнасці. Сёння неабходны таксама і аналіз ужо выкананых работ, бо помнікі старэюць, на іх уздзейнічаюць антрапагенныя фактары, асабліва ў гарадах. Так ці іначай, рэстаўрацыйны досвед, назапашаны на сённяшні дзень, сведчыць аб павелічэнні значнасці і актуальнасці кансервацыі помнікаў як асноўнага рэстаўрацыйнага метаду, прычым як з навукова-метадалагічнага,

ЭСТАФЕТА АД ПРОДКАЎ

Аб метадыцы захавання руінаваных аб'ектаў на прыкладзе досведу работ у Гальшанскім замку разважае кіраўнік праектнай групы Ігар Раханскі. У аснове метадыкі работы з помнікамі такога кшталту ляжыць комплексны пыход, які заключаецца ў стварэнні сацыяльнага, мастацкага і тэхнічнага праектаў, якія ўзаемна ўплываюць адзін на аднаго. Архітэктурна-будаўнічы праект добраўладкавання і прыстасавання змяняецца з улікам патрабаванняў, мэтай і межам, пастаўленых у сацыяльным і мастацкім праектах, і вынікам гэтага з'яўляецца комплексны праект устойлівага развіцця тэрыторыі з гістарычнай забудовай.

Аберагаць... руіны

Прыём кансервацыі архітэктурнага помніка — абавязковы!

Мастацкія рэканструкцыі выгляду і інтэр'ераў Гальшанскага замка.
З архіва Ігара Раханскага

ці канструкцый. Да таго ж, такія аб'екты часта маглі перабудоўвацца, змяняць свой выгляд, набываць рысы, уласцівыя архітэктуры розных эпох, і ў такім разе перад рэстаўратарамі пастаўтае пытанне, якія з часоваў напластаванняў мусяць быць захаваны, і на які перыяд у гісторыі помніка варта арыентавацца пры стварэнні яго адноўленага вобраза. Пытанні захавання руінаваных аб'ектаў гісторыка-культурнай спадчыны абмяркоўваліся і падчас нядаўняга анлайн-форуму, зладжанага Беларускамі камітэтам ICOMOS пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.

З ПРЫЦЭЛАМ НА БУДУЧЫНУ

Начальнік упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Наталія Хвір зазначае, што выбар рэстаўрацыйнага рашэння і характар работ штурхаву залежыць ад шэрагу фактараў, такіх

як асаблівасці архітэктуры помніка, ступень змянення яго вобліку, тэхнічная захаванасць канструкцый, месца аб'екта ў асяроддзі, а таксама ад яго меркаваных функцый. Прытым, аднак, варта адзначыць, што яшчэ ў пачатку мінулага стагоддзя вядучыя тэарэтыкі і практыкі рэстаўрацыі вылучылі як асаблівы і прытым найбольш усеабдымны рэстаўрацыйны метад менавіта кансервацыю.

Асноўная задача рэстаўрацыі паліагае акурат у кансервацыі, то-бок, у суккупнасці мер, накіраваных на паліпшэнне ўмоў, у якіх знаходзяцца помнікі. Як галоўны метад рэстаўрацыі вызначае кансервацыю і Венецыянская хартыя, прынятая ў 1964 годзе, якая абумоўлівае пытанні захавання і аднаўлення помнікаў. Паводле гэтага дакумента, асноўнай мэтай кансервацыі з'яўляецца захаванне помніка архітэктуры ў тым выглядзе, у якім ён дайшоў да нашага часу, разам з пазнейшымі гістарычнымі напластаваннямі.

Прытым кансервацыя павінна пакідаць недатактынай сапраўднасць помніка і не мусіць знішчаць яго элементы, каштоўнасць якіх пакуль яшчэ не вызначана, але можа быць выяўлена ў будучыні.

Існуюць катэгорыі помнікаў, для якіх прымяненне кансервацыі з'яўляецца не толькі пажаданым, але і адзіна магчымым. Перад усім гэта помнікі са складанай будаўнічай гісторыяй. Таксама прыём кансервацыі абавязковы пры працы з помнікамі старажытнасці і сярэднявечча — у гэтых выпадках неабходнае безумоўнае захаванне арыгінала без якіх-кольвек дадаткаў. Кансервацыя — адзіны метад, які можа прымяняцца так-

так і з эканамічнага пункту гледжання.

Вядома, кансервацыйныя работы, як і ніводзін з відаў рэстаўрацыйных работ, не з'яўляюцца таннымі — пры іх правядзенні патрабуецца вырашэнне пытанняў вадальвадзнення, захавання эстэтычнага складніку помніка. З улікам турыстычнай прывабнасці руін, варта звяртаць увагу і на прыярытэт сапраўднасці аб'екта, бо сёння турыстаў перадусім цікавіць аўтэнтыка. Таму на далдзены момант галоўная задача, накіраваная акурат на кансервацыю помнікаў, — зрабіць усё магчымае, каб у будучыні, калі гэтаму будучы спрыяць умовы, іх маглі аднавіць нашчадкі.

Канцэпцыя сацыякультурнага развіцця такой тэрыторыі знаходзіць адлюстраванне ў тэматыка-экспазіцыйным плане, а мастацкая канцэпцыя — у эскізных праекце. Разам яны ўплываюць на архітэктурна-планіровачную канцэпцыю, паводле якой у выніку адбываюцца будаўніча-мантажныя ды рэстаўрацыйныя работы і стварэнне

экспазіцыі. Комплексны праект таксама ўлічвае мэты і задачы развіцця тэрыторыі вакол помніка, прапаноўвае сістэму вобразаў, праз якія будучы экспанаванасць гісторыка-культурныя каштоўнасці, носьбітам якіх з'яўляецца архітэктурны аб'ект.

Стваральнікі праекта аднаўленчых работ на замку, што ў Гальшаных на Ашмяншчыне, арыентаваліся перадусім на патрэбы мясцовай супольнасці. Мясцічка была неабходная пляцоўка для правядзення культурных мерапрыемстваў і рэкрэацыйная зона, а таксама музейнай экспазіцыя, якая зацікавіла б турыстаў. Так у 2008 годзе з'явілася канцэпцыя парка-музея, якая

Змітрок Бядуля вярнуўся на Радзіму

(Заканчэнне.
Пачатак на старонцы 2)

прадугледжвала экспанаванне гісторыка-культурнага ландшафту — то-бок, не толькі самога замка, але і прылеглай да яго тэрыторыі, па якой былі распрацаваныя пешаходныя і веласіпедныя экскурсійныя маршруты. У ахоўнай зоне помніка забаронена будаўніцтва, таму задачы, пастаўленыя ў вышэйшым праекце, мусяць вырашацца інструментамі добраўладкавання тэрыторыі і ландшафтнага дызайну. Сцэнарый жа экспанавання саміх руін быў задуманы як уяўны рытуал “пасвячэння ў нашчалкі”. Наведвальнік помніка нібыта прымае эстафету ад продкаў, праходзячы на шляху па экспазіцыі ў замкавых мурах праз стады азнамялення, ацэнвання і засваення, ад насцярожанасці ў незнамым асяроддзі руін, праз трывогу аб страчаных каштоўнасцях — да радасці спазнання.

Пры выбары металаў аднаўленчых работ стваральнікі праекта зыходзілі з таго стану, у якім розныя часткі помніка дайшлі да нашых дзён. Тэя элементы, якія былі пашкоджаныя адносна нядаўна, цягам мінулага стагоддзя, лічыцца магчым аднавіць, а тыя, якія дайшлі да нас у выглядзе руін — дапушчальна кансерваваць. Прытым заўжды важна ўлічваць патрэбу выразнага візуальнага размежавання аўтэнтыкі і сучасных практычных рашэнняў. У выніку комплекса-навуковых даследаванняў, якія праводзіліся ў складзе архітэктурна-будаўнічага праекта, з’явіліся гіпатэтычныя рэканструкцыйныя помнікі на пэўныя моманты часу, што дазваляюць зразумець, якія менавіта элементы былі каштоўнымі на кожным этапе існавання замка, і якія з іх мусяць быць захаваныя для будучыні.

У выніку, паўночная вежа Гальшанскага замка сёння адноўлена па стане на 1812 год — менавіта адсюль будзе пачынацца музейная экспазіцыя. Важнымі яе элементамі, паводле задумы, мусяць таксама зрабіцца такія цікавыя пункты, як вінтавая лесвіца, цудам захаваныя прыбыральні пачатку XVII стагоддзя, альбо своеасаблівае “скарбніца” — так умоўна назвалі ўчастак, куды падчас рамонтаў будаўнікі ранейшых стагоддзяў скідвалі фрагменты тынкоўкі, кафлі, ліпніны, цэгля — у гэтым месцы можа быць паказаная праца археолагаў.

У выніку, паўночная вежа Гальшанскага замка сёння адноўлена па стане на 1812 год — менавіта адсюль будзе пачынацца музейная экспазіцыя. Важнымі яе элементамі, паводле задумы, мусяць таксама зрабіцца такія цікавыя пункты, як вінтавая лесвіца, цудам захаваныя прыбыральні пачатку XVII стагоддзя, альбо своеасаблівае “скарбніца” — так умоўна назвалі ўчастак, куды падчас рамонтаў будаўнікі ранейшых стагоддзяў скідвалі фрагменты тынкоўкі, кафлі, ліпніны, цэгля — у гэтым месцы можа быць паказаная праца археолагаў.

СІМБІЁЗ КУЛЬТУРЫ І ПРЫРОДЫ

Старшыня Беларускага камітэта ICOMOS Сцяпан Стурэйка звярнуў увагу на такі аспект захавання руінаваных помнікаў, як суадносіны аховы спадчыны з аховай прыроды. У сістэму помніка ўваходзяць не толькі архітэктурныя элементы, але і расліннасць, атчэнне, навакольная пабудова —

усё, што фарміруе эмоцыю ад яго сузірання. Захоўваючы толькі адзін з гэтых складнікаў, можна страціць іншыя, якія таксама могуць аказацца не менш важнымі для ўспрыняцця аб’екта.

Паралокс работы па захаванні з руінаванымі аб’ектамі палягае ў тым, што з часам можа губляцца аўтэнтыка помніка, але адначасова і назапашваюцца веды аб ім і расце разуменне, што менавіта варта захоўваць і як трэба дзейнічаць, каб зрабіць аб’ект па-сапраўднаму жывым, каштоўным, падкрэсліць яго вартасці. Таму ў задачу неабякавых грамадзян і інстытуцый, заклапочаных лёсам такіх помнікаў, уваходзіць дакументаванне і збор максімальнай колькасці інфармацыі аб аб’ектах.

Між іншым, руіны ў сукупнасці з раслінным і жывёльным светам могуць утвараць цэласныя прыродныя комплексы. Напрыклад, на некаторых помніках, дзе захаваліся мармуровыя элементы, магчыма праводзіць палеанталогічныя даследаванні, бо там зберагліся рэшткі мікраарганізмаў, якія налічваюць мільёны гадоў. Неабходна таксама ўлічваць, што памяць аб помніку можа знаходзіць адлюстраванне і ў навакольных пабудовах. Так, у выпадку са згаданым Гальшанскім замкам, частка забудовы самога мястэчка ў XIX ст. была збудаваная таксама з выкарыстаннем цэгля, узятая з муроў замка, якія ягоны тагачасны ўладальнік Гарбанёў прадаваў усім ахвочым — і гэта таксама ўжо элемент гісторыі гэтага помніка, як бы мы ні ставіліся да такой з’явы.

Трасфармацыя помніка ў прыродна-культурны комплекс, інтэгрірацыя яго як часткі культурнага ландшафту вымагае таксама правядзення масавых мерапрыемстваў, накіраваных на актуалізацыю памяці і каштоўнасцяў, звязаных з гэтым аб’ектам, прыцягненне новых людзей, якія могуць быць зацікаўленыя лёсам помніка. Важна звяртаць увагу на падтрымку не толькі стану саміх помнікаў, але перадусім — на людзей, зацікаўленых іх лёсам, асабліва прадстаўнікоў мясцовых супольнасцяў.

Захаванне руінаваных аб’ектаў, які і любых архітэктурных помнікаў, а таксама аднаўленне айчынай школы рэстаўрацыі мусяць быць агульнай справай як для дзяржаўных органаў улады, так і для грамадскіх ды навуковых устаноў. Руіны мусяць мець сваё гаспадароў — калі не ў юрыдычным, то ў сімвалічным сэнсе. Толькі неабякавыя грамадзян і іх зацікаўленасць у захаванні помнікаў можа быць заручкай лепшай будучыні для нашай агульнай архітэктурнай спадчыны.

Працяг развіцця меў месца ўжо на могілках. Да прысутных звярнуліся з прамовамі дырэктар Інстытута літаратуразнаўства НАН Беларусі Іван Саверчанка, першы намеснік старшын Саюза пісьмнікаў Беларусі Алена Стэльмах, дырэктар-галоўны рэдактар Выдавецкага дома “Звязда” Аляксандр Карлюкевіч, дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Міхаіл Рыбак, а таксама сын пісьмніка Яфім Плаўнік. Ён з уласцівай яму шчырай

ЧЫМ ЖА ПАМЯТНЫ ЗМІТРОК БЯДУЛЯ?

сціпласцю падзякаваў усім тым, хто дапамог з перапахаваннем. Напрыканцы жалобнай працэсі кароткую прамову таксама зрабіў і рабін Рыгор Абрамовіч.

Народжаны ў яўрэйскай сям’і Самуіл Плаўнік (1886 — 1941) абраў шлях беларускага літаратара, этнографа, публіцыста і краязнаўцы. З 1912 года быў запрошаны да сталой супрацы з беларускімі культурнымі ўстановамі ў Вільні. Разам з Янкам Купалам пра-

цаваў у рэдакцыі “Нашай Нівы”. Пазней перабраўся ў Мінск, дзе жыў разам з сёстрамі ў згаданым дамку на Рабкараўскай. Таксама рэдагаваў краязнаўча-этнографічны часопіс “Наш край”, уваходзіў у літаратурныя аб’яднанні “Маладняк”, “Узвышша”. А з 1934 года — сябра Саюза пісьмнікаў СССР. Аўтар вялікай колькасці вершаў, казак, паэм і песьняў, апалядненняў, раману.

Як вядома, ініцыятарам перапахавання з’яўляецца Аляксандр Сапега, кіраўнік Дабрачыннага фонду імя Марыі-Магдалены Ра-

дзівілі і старшыня беларускай дыяспары ў Швейцарыі. Менавіта Аляксандр Сапега звярнуўся да сына пісьмніка Змітрака Бядулі спадара Яфіма Плаўніка з гэтай думкай. Ён, нягледзячы на шэсць ранейшых і няўдалых спроб перавезці парэшткаў у Беларусь, пагадзіўся на сёму, і даў афіцыйны давол. Спадар Сапега ў свой час займаўся перапахаваннем парэшткаў Марыі-Магдалены Радзівіл, усталяўкай помніка Тадэвушу Касцюшку і іншымі культурнымі праектамі. Праект падтрымаў Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры. Але вельмі важна, што праект пачынаўся як грамадзянская ініцыятыва. Дзяржава ж таксама не засталася абякавай — вылучана месца на Усходніх могілках, будзе ўсталяваны помнік. Зразумела, ініцыятарам вельмі шмат высілкаў прыйшлося прыкладзіць для вырашэння тэхнічных пытанняў — атрымаць усе дазволы, дамовіцца пра эксгумнацыю, перавозку. Дарэчы, неабходна падкрэсліць, што даволі значныя расходы на гэтыя працы ўзяў на сабе Ганаровы консул Беларусі ў Швейцарыі Андрэй Нажэскін.

Каментарыі

Алесь СУША, намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі:

“Мы супрацоўнічаем з Дабрачынным фондам імя Марыі-Магдалены Радзівіл і таму былі ад самага пачатку ў курсе справы па перапахаванні пісьмніка. На мой погляд, выключна важную ролю ў гэтым адыграў Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, які стаў асноўным партнёрам фонду ў справе вяртання парэшткаў Змітрака Бядулі ў Беларусь. Без яго, мне падаецца, мала што атрымалася б.

Падзея гэта вельмі важная. Знакавая для Беларусі. Знакавая і цікавая, бо сапраўды выклікала вялікі рэзананс з боку немаляой колькасці дзеячаў культуры краіны. Бо, па-першае, на сёння актыўна абмяркоўваецца стварэнне свайго, беларускага пантэона, вяртання імянаў (нават фізічнае) нашых культурных дзеячаў, пахаваных па-за межамі Беларусі. А па-другое, падаецца, сёння мала хто з запытаных мінакоў на вуліцы ўгадае імя пісьмніка, і ўжо пагатоў назаве некалькі ягоных твораў. Таму гэта мерапрыемства мусяць стаць такім маленькім штуршком, які дазволіць напоўніцу вярнуць нашчадкам яго імя”.

Яфім ПЛАЎНІК, сын Самуіла Плаўніка (Змітрака Бядулі):

Мы пацкавіліся ў спадара Яфіма Плаўніка, чаму шэсць ранейшых спробаў перапахаванняў не

былі даведзены да лагічнага канца.

“Адразу пасля вайны, зразумела, было не да таго. Мінск быў зруйнаваны, дзе-нідзе апалелі драўляныя хаткі. Гадоў праз дваццаць пасля заканчэння вайны з Уральска прыехала дырэктар Уральскага літаратурнага музея і сказала, што ў нас пахаваны ваш пісьмнік Змітрок Бядуля, і было б добра падабраць аб ім матэрыялы. Яна пачала хадзіць па нашых музеях, якія ўжо існавалі, і ёй заўсёды, з вялікай ахвотай давалі копіі дакументаў. Маці аддала ёй ордэн Змітрака Бядулі (ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга — адзіная дзяржаўная ўзнагарода пісьмніка — рэд.).

Прайшло яшчэ колькі гадоў, пасля таго як мы вярнуліся ў Мінск. Мы зрабілі першую спробу перавезці прах бацькі. Наступная спроба прыпала на 100-годдзе з дня нараджэння пісьмніка. Іван Антановіч запрасіў мяне да сябе ў ЦК КПБ і запытаўся, ці не буду я супраць перапахавання, “.бо гэта наш класік. Мы будзем над гэтым працаваць”. Потым былі прапановы з нейкага фонду. Але завершылася справа тым, што гэтым заняўся Аляксандр Сапега. Гэта быў першы чалавек, які сказаў, што тое магчыма. І выканаў, што сказаў.

І гэтае перапахаванне для мяне вялікая радасць. Тут стаіць труна з прахам майго бацькі. І хоць яна і замешана са скурай, але цела будзе аддадзена зямлі, што вельмі важна тут, на Радзіме.

Першае ж пахаванне было для мяне шокам, і я, тады фактычна дзіцё ў цяжкія гады вайны, памятаю яго да дабрыняў”.

Беларускае кіно ганарыцца сваёй анімацыяй, беларускі фестывальны рух ганарыцца сваёй “Анімаёўкай” — у Магілёве напрыканцы кастрычніка прайшоў XXIII Міжнародны фестываль анімацыйных фільмаў, адзіны ў Беларусі і шмат у чым унікальны нават у сусветным кантэксце. Многія фестывалі сёлета адмяняліся, многія праходзілі ў анлайн-фармаце. “Анімаёўка”, якая акрамя ўсяго іншага заўсёды была сапраўдным святам для Магілёва і магіляўчан, усё ж адбылася “ужывую”: вызначыла лепшыя фільмы, раздала свае прызы — “Хрустальныя алоўкі” — прафесійным стваральнікам мультфільмаў і аўтарам-дзецям, і няхай у скарочаным варыянце, але свята арганізавала. У конкурсе прымалі ўдзел 283 карціны з 45 краін свету.

Надзея КУДРЭЙКА

ДВА ДНІ АФЛАЙН

“Анімаёўка” — сапраўды значны і маштабны міжнародны форум, у цэнтры якога — мастацтва анімацыі. Яго адметнасць у першую чаргу ў тым, што акрамя традыцыйнага конкурсу фільмаў, створаных прафесіянальнымі, дарослымі майстрамі (які і на любым кінафестывалі), ёсць яшчэ дзве конкурсныя праграмы: дзіцячай анімацыйнай творчасці, у якой удзельнічаюць стужкі, створаныя дзецьмі з розных студый і гуртоў анімацыі, і дзіцячай выяўленчай і дэкаратыўна-прыкладнай творчасці — дзе за ўзнагароды спаборнічаюць малюны, скульптуры, лялькі і многае іншае, на тэхнічнае вобразамі з любімых мультфільмаў. Ва ўсіх трох конкурсах “Анімаёўкі” — міжнароднае прадстаўніцтва, хіба што ў асноўным, дарослым спаборніцтвам яно самае вялікае.

Першая “Анімаёўка” адбылася ў 1998 годзе спачатку ў Мінску, а потым і ў Магілёве, які на многія гады стаў гаспадаром гэтага адметнага свята. Ідэя такога фестывалю належыць знаменаму майстру беларускай анімацыі Ігару Воўчак, які і сёлета ўзначальваў экспертнае камісію па адбору фільмаў для конкурсу. Тады “Анімаёўка” пачыналася з 12 беларускіх фільмаў, і за гады стала не проста міжнароднай, а ледзь не сусветнай: складалася традыцыя кожны год далучаць да гэтай справы хаця б адну новую краіну. Сёлета, напрыклад, упершыню ў конкурсе была стужка з Эквадора, а апошнімі гадамі найвышэйшую цікавасць праяўляе Тайвань — летас з гэтай краіны было пад 30 заявак.

Звычайна фестываль ішоў чатыры, а то нават і пяць дзён — а гэта не толькі праца журы і прагляд імі стужак, а і вялікая праграма для ўсяго горада, найперш для яго малодшых жыхароў: шматлікія паказы ў кінатэатрах фільмаў з конкурснай праграмы, рэспектывы і падборкі лепшых стужак мінулых гадоў, майстар-класы прызнаных майстроў, канцэрты і перформансы. За некалькі дзесяцігоддзяў у фестывалю былі самыя розныя фарматы — з

мноствам гучных, бліскучых падзей, і больш сціплым, калі фінансавая сітуацыя таго вымагала.

Сёлета зменаў вымагала ў першую чаргу сітуацыя з пандэміяй. І самым простым рашэннем было б упершыню за 22 гады адмяніць “Анімаёўку”. А да яе, між іншым, на працягу года рыхталіся сотні маленькіх

стваральнікаў кіно, якія хочуць прадставіць свае работы публіцы і, можа быць, атрымаць узнагароды. Ды і для прафесійных анімацыйных фільмаў гэта даволі рэдкая магчымасць трапіць у цэнтр увагі: прынамсі беларуская анімацыя можа канцэнтравана прадставіць усё тое, што было зроблена цягам года. І фестываль было вырашана праводзіць, за што яго ўдзельнікі неаднойчы выказалі падзяку арганізатарам, у першую чаргу мясцовым — Магілёўскаму дзяржаўнаму прадрпрыемству “Кінавідэапракат”. Але доўжылася “Анімаёўка” толькі два дні, і многія мерапрыемствы набылі прыстаўку “анлайн”. У першую чаргу гэта тычылася работ журы, у якім нямаюла майстроў з іншых краін: замежных гасці ў Магілёў не прывязджалі, і ўсё судзіства адбывалася ў фармаце відэаканферэнцыі. Але на якасць працы журы гэта ніякім чынам не паўплывала: старшынёй асноўнага конкурсу, як і многа гадоў раней, быў знакаміты расійскі рэжысёр і мастак Леанід Носыраў, вядомы многім пакаленням дзяцей хоць бы па мультфільмах “Антошка” і “Канікулы Баніфацыя”, а журы дзіцячай анімацыйнай творчасці таксама ўжо

не першы год узначальваў рэжысёр і мастак-пастаноўшчык “Беларусьфільма” Тацыяна Кубліцкая, якая таксама можа пахваліцца мноствам знакамітых стужак. Але на правядзенне традыцыйных творчых сустрэч і майстар-класаў гэта паўплывала — упершыню праводзіліся анлайн-майстар-класы, і, як расказала загадчык аддзела рэкламы магілёўскага “Кінавідэапраката” Аксана Губарэвіч, дзве такія сустрэчы ў кінатэатры “Космас” з рэжысёрам “Саюзмультфільма” членам журы дзіцячага конкурсу Сяргеем Струсоўскім прайшлі цалкам паспяхова. Але ж беларускія мультыплікатары ў Магілёў прыехалі, свае майстар-класы правялі рэжысёр “Беларусьфільма”, драматург, паэт і дзіцячы пісьменнік Алена Турава і нашы слаўныя рэжысёры-мультыплікатары Ігар Воўчак і Аляксандр Ленкін. Дырэктар студыі анімацыйных фільмаў “Беларусьфільма” Ігар Галіноўскі прэзентаваў публіцы праграму “Беларусьфільм” прадстаўляе. Адбылася і творчая сустрэча “У гасці да казкі”, прысвечаная 40-годдзю тэлепраграмы “Кальханка”.

Фіналам фестывалю стала вялікая праграма ў кінатэатры “Радзіма”, дзе абвяс-

чаліся пераможцы, уручаліся прызы, спяваліся песні, выступалі юныя артысты — у тым ліку і магілёўская зорка Арына Пехцерава, якая праз некалькі тыдняў прадставіць Беларусь на конкурсе “Дзіцячае Еўрабачанне”. У фае працавала захапляльная выстава з работ, дасланных на конкурс выяўленчай і дэкаратыўна-прыкладнай творчасці. Падобныя ж выставы ладзіліся і ў іншых кінатэатрах Магілёва, дзе ішлі анімацыйныя праграмы. Удзельнічалі ў шоу і выхаванцы магілёўскай студыі анімацыі “Аловок”. І, канешне, паказваліся фільмы — уладальнікі Гран-пры і іншых узнагарод.

БЕЗ КАМЕРЦЫЙНАГА СКЛАДНІКА

Цэнтральнай часткай “Анімаёўкі” можна назваць Конкурс анімацыйных фільмаў. Па рашэнні экспертнай камісіі, якую ўзначальваў заступнік дзясці мастацтваў Беларусі, рэжысёр і сцэна-

рыст Ігар Воўчак, для ўдзелу ў ім былі адабраныя 57 стужак.

А вось журы традыцыйна ў апошнюю галоў дзесціць узначальваў расійскі рэжысёр Леанід Носыраў, мэтр яшчэ савецкай мультыплікацыі. У складзе журы былі знакаміты мастак Украіны, лаўрэат многіх прэмій і фестывалюў Наталія Чарнышова, расійскі мастак і рэжысёр, лаўрэат Берлінскага кінафестывалю і прэміі “Ніка” Леанід Шмелькін, і ўпершыню —

нейкі “фестывальны” мультфільм можа быць папулярным і запатрабаваным у глядачоў. Сёлета, як зазначае Алена Турава, відэочны быў недахоп у конкурснай праграме менавіта фільмаў для дзяцей, фільмаў, зразумелых менавіта дзецям. У выніку “Вялікі хрустальны аловок” як лепшаму анімацыйнаму фільму для дзяцей аддалі стужку “Паветраны змей” сумеснай вытворчасці Чэхіі, Польшчы і Славакіі рэжысёра Марціна Сматаны, які год таму быў узнагароджаны і на

Рэха “Анімаёўкі” і “Хрустальныя алоўкі”, або Лакацыя для Мухамора

Старшыня журы Тацыяна Кубліцкая ўручае прыз Аляксандру Клінцову за Магілёва.

прадстаўнік Кітая: ім стаў рэжысёр Чэнь Сі, куратар фестывалю анімацыі ў сябе на Радзіме. Дарчы, і сёлета, і летас Гран-пры “Анімаёўкі” атрымалі кітайскія аўтары.

Беларусь у журы прадстаўляла, і не першы раз, Алена Турава — стваральнік многіх папулярных анімацыйных і мастацкіх фільмаў для дзяцей, рэжысёр, сцэнарыст, паэт-песеннік. У “Анімаёўцы” яна ўдзельнічае пастаянна, не першы раз і ў якасці члена журы. Менавіта разам з ёй мы прадставім чытачам “К” агульную карціну сёлётай конкурснай праграмы, вылучым пераможцаў і асобных лаўрэатаў.

Перш за ўсё трэба разумець, якія фільмы трапляюць у конкурс “Анімаёўкі” — гэта стужкі да 30 хвілін, які правіла, без выразнага камерцыйнага складніку: гэта значыць, не тыя, якія робяць зборы ў кінатэатрах, а тыя, якія можна назваць “фестывальным кіно”, дзе ёсць месца менавіта мастацтву, эксперыменту, пошукам стылю і да таго падобнае. Хаця ў свой час у магілёўскім фэсце ўдзельнічалі і серыі з “Мапы і мядзведзя”, і абсалютна не выключана, што

своімскім фестывалі дзіцячага і сямейнага кіно “Ноль плюс”.

— Гэта такі сумленны ляльчыны фільм, — гаворыць Алена Турава. — Выкананы ў тэхніцы, якая зараз сустракаецца не так часта. Добры, кранальны, але трохі сумны. Пра дзядулю, які калісьці зрабіў для ўнука паветранага змея, і пасля смерці гэты паветраны змей — як сувязь для ўнука са сваім любімым дзядулем.

А самым галоўным пераможцам “Анімаёўкі” можна назваць фільм “Басанюй Буд” сумеснай вытворчасці Кітая і Германіі, створаны рэжысёрам Фэн Сюэ — гэта “лепшы фільм фестывалю”. Паводле слоў Алены Туравай, ніяк нельга сказаць, што прысутнасць у журы прадстаўніка Кітая неж паўплывала на тое, што і Гран-пры адпалоў кітайскаму рэжысёру — наадварот, Чэнь Сі даў “Будзе” больш нізкі адзнакі, чым астатнія члены журы.

— Гэты фільм рэальна вылучаўся на агульным фоне — моцны, добры, свеасаблівы, экзатычны, — працягвае Алена Турава. — Там велікая адметная графіка, заснаваная

на этнічных кітайскіх традыцыях, такое ж музычнае суправаджэнне. Філасофская прыгчы, як хлапец сышоў з дому ад маці і захацеў знайсці сэнс жыцця. У Тыбеце на-стаўнік яму сказаў, што каб знайсці Буду, хадзі па свеце, трукайся на ўсе дзверы, і хто выйдзе да цябе басанож, той і ёсць Буда. Прайшоў хлапец многа дарог, і ўрэшце вярнуўся дахаты. Зняможаны, упаў ля роднага парога, і да яго выбегла маці, якая так спыталася, што не паспела абдуца. Хлапец зразумеў, што вось ён — Буда, якога ён

Касцючэнка і **“Азбука. Кірыліца” рэжысёраў Уладзіміра Пяткевіча і Ірыны Тарасавай.** Варта паўтарыць, што сума балаў пры галасаванні журы ва ўсіх беларускіх фільмаў была прыкладна аднолькавая.

Асабістую сімпатыю ў Алены Туравай выклікаў **французскі фільм “Дзеля жемі цукерак”**, які атрымаў “Вялікі хрустальны аловак” як лепшы студэнцкі фільм. Спіс яго аўтараў даволі вялікі:

— Я чалавек жыццярда-дасны, і мяне вельмі пацешыла гэтая работа. Трох-

тайскую стужку, якая мне вельмі спадабалася з такога эстэтычнага пункта гледжання — “Збор ураджаю” рэжысёра Сунь Ліцзюнь: мы яе адзначылі дыпламам з вельмі прыгожай назвай “За паэтычнасць, высокую эстэтыку і ўзбагачэнне анімацыйнай мовы шляхам інтэграцыі сучасных наватарскіх тэхналогій у традыцыйны кітайскі жывальнік”.

Падылялася Алена Турава і ўражаннямі ад таго, як прайшла яе творчая сустрэча з юнымі магіляўчанамі з дэманстрацыйнага мюзікла “На-

ны ўклад у развіццё анімацыі. Разам з беларускім майстрам у журы працавалі такія ж паважаныя творцы з Расіі — мастак Вера Кудраўцава і рэжысёр Сяргей Струсоўскі, кіраўнік аб’яднання аб’ёмнай і плоскай анімацыі кінастудыі “Саюзмультфільм”.

У конкурсе дзіцячай анімацыі ўдзельнічала 51 работа з чатырох краін — Беларусі, Расіі, Украіны і Бельгіі. Прыз называўся “Малым хрустальным алоўкам”. У праца ў такім конкурсе, паводле слоў старшыні Тацыяны Кубліцкай, выклікае самую гарачую эмоцыю, таму што немагчыма не радавацца шчырай дзіцячай творчасцю і таму, якім захапляльным падчас атрымліваецца яе вынік.

Першае, што Тацыяна Васільеўна адзначае — мастацкі ўзровень конкурсных фільмаў значна вырас, яны сталі больш прафесійнымі, больш асэнсаванымі, расказваюць гісторыі вобразна, аналізуюць сітуацыю і гэтак далей. Бо раней нярэдка трапіліся фільмы, якія можна было назваць проста ілюстрацыямі, у якіх не адчувалася стаўленне

паводле прадзеда, хто гісторыю сваёй сям’і: усе аўтары ўносілі ў стужку нешта сваё. Атрымаўся вельмі сур’ёзны фільм.

Увогуле, Тацыяна Кубліцка адзначае, што сёлета яе моцна парадвалі неманіта беларускія стужкі. Раней часта адзначаліся ўкраінскія — яны многа звярталіся да народнай творчасці, да народных песень, і за кошт гэтай этнічнай стылістыкі заўсёды выйгрывалі вышэй, атрымлівалі прызны за лепшую вывучу ці коўнае рашэнне. Сёлета ж украінскія фільмы былі адзначаныя не “Алоўкамі”, а дыпламамі: два атрымалі стужкі, да Дняпра — “**Борка**” і “**Літарыкі**”, і адзін з Луганска — “**Дарога чараўніцтва**”.

Некалькі адметных прац прадставіла Узорная студыя анімацыі і фатаграфіі “МультиСтудія” з Віцебска, педагог Валіяніна Аўсяннікава. Дыплом за лепшы фільм пра абарону прыроды атрымала стужка “**Дом**” — пра смюджыка, які жыве ў лесе. Лес для смюджыка — дом. А па гэтым доме ходзяць людзі

ства. Сёлета перамагла вельмі годная стужка, прысвечаная Перамозе.

Акрамя Гран-пры, магілёўская студыя атрымала яшчэ некалькі “Алоўкаў”: за самы добры фільм узнагародзілі “**Чараўню ітшукі**” аўтара **Паліны Калганавай**, а за лепшы беларускі — “**Як мухаморы вайну пачыналі**” аўтара **Аляксандра Кліноўна**.

— Фільм пра мухаморы паводле дзіцячага верша цалкам зрабіў адзін 8-гадовага хлопчык, — расказвае Тацыяна Кубліцкая. — Паглядзеўшы стужку, я нават спецыяльна пашкавалася, хто яе аўтар. Звычайна ж працуюць калектывам, бо мультфільм аднаму чалавеку зрабіць вельмі складана. І звычайна бачна, калі хто намагаўся быць адзіным стваральнікам — па нейкіх недарарадоўках, тэхнічных і мастацкіх недакладнасцях. А тым, як зрабіў гэты хлопчык Аляксандр Кліноў, я, як чалавек, які добра ведае, што такое аб’ёмная анімацыя, проста захапілася! Ён наляпіў з пластыліну влізную колькасць мухамораў і

“Басаногі Буда”. Рэжысёр Фэн Сюэ, Кітай, Германія.

так доўга шукаў. У сэнсе — Бог там, дзе нас любяць.

У конкурсе ўдзельнічалі і пяць беларускіх фільмаў, створаныя цягам года — усе стужкі вытворчасці “Беларусьфільма”. Для іх на “Анімаёўцы” была нават асобная намінацыя — “за лепшы беларускі фільм”. І ў выніку “Вялікі хрустальны аловак” дастаўся стужцы **рэжысёра Рыгы Шаграй “Цацка”**.

— Трэба зазначыць, што па адзнаках журы ўсе пяць беларускіх мультфільмаў мелі прыкладна аднолькавыя сумы балаў, — зазначае член журы Алена Турава. — Але ў гэтай сітуацыі вельмі прыніпова пазіцыю заняў наш старшыня Леанід Носыраў, які меў пераважнае права галаса. Ён сказаў, што ў час, калі адзначаецца 75-годдзе Перамогі, фільм “Цацка” мае асабліва вялікае значэнне для гледачоў, за-слугоўвае большай увагі, чым іншыя карціны. І я схільная пагадзіцца з Леанідам Віктаравічам, таксама хацела б падтрымаць Рыгу Шаграй. У яе гэты першы фільм у якасці рэжысёра, яна прапусціла гэтую гісторыю праз сваю душу, уклала ў яе многа чаго асабістага, задала сваю ба-булю. Вайна і дзіця — такая тэма. Можна абмяркоўваць нейкія тэхнічныя моманты, але эмацыянальна карціна трымае гледача, выклікае пачуцці.

Спецыяльныя дыпламы журы атрымалі іншыя беларускія стужкі: як лепшы беларускі фільм для дзяцей — “**Прыгажуні і Пачвары**” рэжысёра **Наталі Дарвінай**, за лепшы музычны фільм — “**Як мядзведзь сябра шукаў**” рэжысёра **Ігара Воўчака**. Яшчэ ў конкурсе ўдзельнічалі такія стужкі, створаныя на “Беларусьфільм”, як “**Пчолка**” рэжысёра **Наталі**

мерка, зробленая ў манеры класічнага баевіка, задорная, хвацкая. І мы ў журы моцна здзівіліся, калі даведзіліся, што рабілі яе студэнты — настолькі ўсё прафесійна, прыгожа, сама графіка зроблена з вялікім густам. Па сюжэце маладая пара закаханых збіраецца рабаваць банк, а ў паралелі паказваецца, што насамрэч такімі маладымі ўяўляюць сябе пара пенсі-янераў з дома састарэлых: яны хочучь дабрацца да бляшанкі з цукеркамі, якую медсястра схавала пад ключ.

Увогуле, як зазначаюць члены журы, годных узнагарод фільмаў было значна больш, чым намінацый. Хаця ўсе прызны — і “Алоўкі”, і спецыяльныя дыпламы — шячка пералічыць. Лепшым рэжысёрам анімацыйнага фільма прызналі **Дзмітрыя Гелера** за фільм “**Гаспадыня Меднай гары**”, створаны на расійскай студыі “Шар”, “Аловак” за лепшы сцэнарый атрымала **німецкая стужка “Узы” рэжысёра Дзіны Велікоўскай**, за лепшае выяўленчае рашэнне прыз адшоў **ірландскаму фільму “Справаздача пра сны” рэжысёра Джэка О’Шы**, дыплом за самы смешны фільм — **французскаму фільму “Вока за вока”**, і гэтак далей.

— Запомнілася і стужка “**Непрыемнасці здароўя**” рэжысёра **Давіда Штумпфа**, які мы ўзнагародзілі “Хрустальным алоўкам” як лепшы фільм для дарослых, — працягвае Алена Турава. — Ён вельмі забавны, у ім даволі іранічная манера рысунка, і такі падыход, які я ацаніла — калі знаходзіцца паралелі паміж асобнымі якасцямі чалавека і нейкімі жывёламі. Дарослым гледачам сапраўды будзе цікава паглядзець. Яшчэ з маіх прыватных “любімчыкаў” я б адзначыла кі-

вагоднія прыгоды ў ліпені”, які быў зняты па яе сцэнарый сумесна з рэжысёрам Іванам Паўлавым у 2008 годзе:

— Кожны год на “Анімаёўцы” з калегамі-рэжысёрамі мы ладзім падобныя творчыя сустрэчы, каб папулярна-ваць мастацтва кіно і беларускае кіно ў прыватнасці. Мы расказваем дзецям, як ствараецца кіно, якія людзі яго робяць, як прыняць ўдзел у кастынгу. Праводзім розныя конкурсы з прызамі. А сёлета мяне вельмі засмуціў адзін эпізод. Маё пастаяннае прызывое пытанне на падобных сустрэчах: “Якія беларускія кінаказкі вы ведаеце?” Аўдыторыі бываюць рознай падрыхтаванасці, дзесяці і падказкі даводзіцца даваць. І часцей за ўсё згадваюць калі не самыя новыя фільмы, то хача б “Прыгоды Бураціна”. А тут — нікто ніводнай беларускай кінаказкі казкі так і не змог згадаць, нават з падказкамі! І былі ж не самыя маленькія дзеці, а недзе 6—7 клас. Пытаюся: — А Гары Потэра глядзелі? — Канешне. У выніку папрасіла назваць проста любы беларускі фільм, і адна дзяўчынка ўспомніла “Белыя Росы”. Ёй я і падарыла кніжку. Вельмі сумная гісторыя. Відэавочна, што ёсць пытанні да таго, як мы прапагандуем сваю творчасць, пытанні да рэкламна-прадзюсарскага цэнтра “Беларусьфільма”, да тэлебачання.

ДЗІЦЯЧЫ КОНКУРС

Фільмы, створаныя дзецьмі, ашэнвала журы на чале са знакамітым беларускім майстрам анімацыйнага кіно, мастаком і пастаноўшчыкам Тацыянай Кубліцкай. Ёй, дарчы, сёлета на “Анімаёўцы” быў уручаны пачэсны дыплом і “Вялікі хрустальны аловак” за знач-

“Гаспадыня Меднай гары”. Рэжысёр Дзмітрый Гелер, Расія.

саміх юных стваральнікаў. Асабліва высокі ўзровень сёлета паказалі беларускія і расійскія студыі.

“Лепшым дзіцячым анімацыйным фільмам” — а гэта галоўны прыз конкурсу — назвалі стужку “**Чакай мяне**”, створаную калектывам аўтараў з магілёўскай дзіцячай студыі “Аловак”, якой кіруе педагог Анастасія Клячкова. У карціны цікавая перадгісторыя. На адным з папярэдніх фестываляў тасіям правалі экскурсію на Буйніцкае поле пад Магілёвам — месца жорсткіх баёў у часы Другой Сусветнай вайны, дзе цяпер стаіць мемарыял. І гэтая паездка выклікала такія гарачыя эмоцыі ў мультыплікатараў, што рэжысёр Сяргей Струсоўскі на сваім майстар-класе прапанаваў юным творцам зрабіць фільм на тэму падзей на Буйніцкім полі. І вось сёлета магілёўская студыя “Аловак” прадставіла такую карціну і атрымала Гран-пры конкурсу.

— “Чакай мяне” — паводле верша Канстанціна Сіманова, — расказвае Тацыяна Кубліцкая. — Дзяцей гэтая тэма вельмі захапіла. У Беларусі яна блізка практычна кожнаму, і кожны дзіцячак згадаў нешта сваё — хто рас-

і засмечваюць яго. Вачыма дзяцей атрымалася так кранальна выказацца на тэму экалогіі.

— Захапіла мяне барысаўская студыя “МультиФокус”, яна ўвогуле для самых маленькіх дзетак, старэйшая група дзіцячых садкоў, — расказвае Тацыяна Кубліцкая. — Але яны бяруць вельмі цікавыя тэмы. У Магілёў на ўзнагароджанне прывезлі хлопчыка — а ён такі маленечкі, яму пяць годзікаў, а ўжо зрабіў вельмі неаблагу стужку. Мы ўручылі яму “Хрустальны аловак” як самаму юнаму стваральніку анімацыйнага фільма за прыгучу “**Мыш і верабей**”. Хаця там калектыўная работа ўсёй студыі “МультиФокус” з педагогам Віктарый Мірончык.

Асобна трэба вызначыць магілёўскую Дзіцячую анімацыйную студыю “Аловак”.

— Мне вельмі прыемна на працягу некалькіх гадоў назіраць, як працуе гэтая студыя, як яна прафесійна расце, — кажа Тацыяна Кубліцкая. — Яны заўсёды бяруць цікавыя і вельмі розныя тэмы, у конкурсе ад іх абавязкова будзе нешта па казцы, нешта па беларускіх паданнях, штосны светлае і добрае пра сяброў-

іншых грабцоў — гэты персаннажы казкі. І ўсе яны атрымалі персаналізаваныя, са сваімі адметнымі дэталямі ў абліччы. Мала таго, ён стваралі лакашчы, дзе ўсё гэта адбывалася, аб’ёмныя дэкарацыі. І фільм глядзіцца з цікавасцю як доўга раскаваная гісторыя. І гэта ж усё не ў камп’ютары зроблена, не ў 3D — сваімі рукамі! Калі я ўзнагароджвала Аляксандра, я падвала яго да мікрафона і сказала залю: “Глядзіце ўсе, гэты хлопчык — герой!” І потым яшчэ дадала, што калі такія хлопчыкі будуць працаваць у кіно, то ў нашай аб’ёмнай і плоскай анімацыі будзе вялікая будучыня.

Прызамі было адзначана і нямала фільмаў, зробленых расійскімі юнымі мультыплікатарамі. Узнагароды адправіліся ў Санкт-Пецярбург, Бердск, Маскву.

Вялікі спіс узнагароджаных з розных краін быў і ў Конкурсе дзіцячай выяўленчай і дэкарацыйна-прыкладнай творчасці. Усе адзначылі, што мастацкі ўзровень твораў, прадстаўлены ў гэтай катэгорыі “Анімаёўкі” сёлета быў надзвычай высокі.

Фота прадастаўлены арганізатарамі фестываля

Усё правільна, галоўнае мэту перад сабой ставіць ды ісці да яе, ні на што не зважаючы. Як паказвае практыка, у тым ліку і творчая, пры строгім захаванні гэтых умоў любая мэта скараецца. Была мэта і ў жаночага вакальнага гурта “Песні над Дняпром” — стаць лаўрэатам міжнароднага фесту. Дзейнічае калектыў пры аддзяленні дзённага знаходжання інвалідаў і грамадзян сталага ўзросту Брагінскага тэрытарыяльнага Цэнтра сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва, дзе ўваходзіць у клуб “У коле сяброў”. Пры гэтым мае гурт немалы аўтарытэт на Гомельшчыне, а вось з замежнымі калегамі сапернічаць пакуль не даводзілася. А вельмі хацелася сілы паспрабаваць. Вось нядаўна такі шанц у спявачак з’явіўся. Чаго вельмі жадаеш, тое пастаянна і здзяйсняецца.

Яўген РАГІН

Так і здарылася. У Гомелі прайшоў першы міжнародны інтэрнэт-фестываль народных талентаў. “Песні над Дняпром” падрыхтавалі для гэтага аўтарытэтнага мерапрыемства два відэанумары. Хваляваліся, як распавядае кіраўнік гурта Ліна Пятніцкая, вельмі, бо апрача рускіх ды беларускіх калектываў прынялі ў фэсце ўдзел і самадзейныя артысты з Нідэрландаў. Аднак беларускі вакал па-брагінску так уразіў прысутных, што “Песні над Дняпром” па заслугах сталі лаўрэатам міжнароднага фесту. Час ставіць чарговую мэту. Сёння здзейснілася і мая: урочішце “К” змясціла на сваіх старонках інфармацыю з Гомельскай вобласці. Справа, прызнацца, даволі рэдкая. Але начальнік аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Брагінскага райвыканкама Сяргей Даўтулявец паабяцаў сітуацыю выправіць.

Пачаў гадзіць, калі ж у мяне з’явіліся першыя маштабныя мэты. Атрымалася, што ў годзе 1975, калі быў я ў 8 класе. І аказаліся яны на той момант недасягальнымі. Тлумачу. Першая мэта (матэрыяльная), набыць сапраўдныя джынсы, каштавала тады роўна 220 рублёў — амаль дзве месячныя зарплаты маіх бацькаў-настаўнікаў. (Не, “джынсаваю” мэту я рэалізавалі, але праз пару гадоў, калі ўладкаваўся летам слесарам у сельгастэхніку.) Другая мэта была духоўнай: знайсці і прачытаць “Момант ісціны” Уладзіміра Багмолава. Кніжка з’явілася, калі не памыляюся, у 1973 годзе і літаральна ўвобмірг злодзела стаць бестселерам. Але і тут мне не пашчасціла: ні ў школьнай, ні ў раённай, тым больш — у дзіцячых бібліятэках гэтай кніжкі не было, бо “фарша” не спала ў шапку і перакруцівала ўсё на карані. Бласлаўлены час, калі добрая кніга была супербібліятэгам! Так што “Момант ісціны” я прачытаў у джынсах, тады, калі бацька аднакласніка, апантаны збіральнік добрай літаратуры, усё ж займеў запаветнага Багмолава. Дарочна, прыкладна тым жа фінансавым шляхам, што і я

Без мэты няма дасягнення

На здымках:
1 Жаночы вакальны гурт “Песні над Дняпром”.
2 Мелодыі зыходзячай восені гучалі ў санаторыі “Сярэбраныя крыніцы” ў Светлагорскім раёне.
3 Удзельнікі эрудыт-круіза “Тайны нязведаных сцежак” у Свіслацкай дзіцячай бібліятэцы.
4 Самы старадаўні гарызантальны сонечны гадзіннік Гродзенскай вобласці.

джынсы. Так што варта вымяраць свае мэты-жаданні са сваімі грашовымі магчымасцямі. Вельмі хачу, каб наступная мэта стала жаданай (і дасягальнай!) для ўсіх свядомых насельнікаў нашай любай краіны. Супнасць мэты ўкладваецца ў неслаланы слоган: “Калі шануеш Беларусь, дык павінен ведаць пра яе ўсё!” Прынамсі, імкнуцца да гэтага трэба кожнаму. А канкрэтызаваць нашы жаданні заўжды дапамогуць спецыялісты. Да прыкладу, вядучы металыст Шучынскага раённага Цэнтра культуры і народнай творчасці Павел Войкевіч дае даволі слушную параду: “Аматарам незвычайнага варты наведваць наш раён, бо тут знаходзіцца вялікая колькасць аб’ектаў гісторыка-культурнай спадчыны. Байдай самы цікавы можна паглядзець у вёсцы Ішчална. Менавіта тут знаходзіцца самы старадаўні гарызантальны сонечны гадзіннік у Гродзенскай вобласці. Аб’ект размешчаны ў двары Тройцкага касцёла, аднаго з самых велічных помнікаў кельцкай архітэктуры Шучыншчыны. Сонечны гадзіннік быў зроблены ў Вільна

вядомым майстрам Малецкім у сярэдзіне XVIII стагоддзя. На круглым пастамеце з каменю вышней каля метра і дыяметрам у паўмэтра стальных стрыжнямі прымацавана круглая медная пласцінка. Гадзіннік быў адрэгуляваны з улікам дакладнага геаграфічнага становішча мясцовага касцёла. Унікальны аб’ект захаваны вельмі добра. Не ханала толькі гномона — дэталі, якая адкідае цені і такім чынам паказвае час. Сёння супрацоўнікі раённага Цэнтра культуры і народнай творчасці ўстанавілі новую дэталю над вуглом, роўным геаграфічнаму шыраце мясцовасці”. Так што жывіце сонечна і прыязджайце звершы асабісты гадзіннік з часам вёскі Ішчална.

Тэма экалогіі ў нас абячае быць пастаяннай. І цу-

доўна! На мой погляд, засмечванне планеты — адна з надзённых праблем сучаснасці. І жаданне тут ва ўсіх павінна быць адзіным: не крыўдзіць Зямлю і ставіцца да яе, як да жывой, добрай істоты. Менавіта пра гэта піша нам загалкі бібліятэкі Тамара Янцэвіч. 28 кастрычніка чытаць ўстановы адправіліся ў эрудыт-круізі “Тайны нязведаных сцежак”. Яны адгадалі загалкі старога дуба, знаёмлілі з галасамі жывёл, спрабавалі сябраваць з птушкімі. А потым кожны павінен быў паказаць упадабаную істоту. Актыўныя удзельнікі мерапрыемства атрымалі ў падарунак хатнія расліны. Гаворка ішла і пра кнігі, прысвечаныя прыродзе. На мой погляд, лепшым творам на гэтую тэматыку застаюцца “Палескія рабінзоны” Янкі Маўра. Супрацоўнікі Колацаўскага музея неяк расказвалі, што Янка Маўр вельмі любіў незвычайнае і на нелегальную настаўніцкую

сходку (апісаную ў трылогіі Якуба Коласа “На ростанях”) прыехаў на ровары. Тэму ўнікальнай беларускай прыроды працягвае Канстанцін Карнялюк з Віцебска. Гэтым разам ён піша пра наш лес, які займае ці не палову беларускай плошчы. Самы старажытны еўрапейскі лес — Белаежская пушча — нашы нацыянальны гонар і набытак. Нам, супрацоўнікам “К”, падчас вясняной ролдэцкі на Брэстчыну, паказвалі самую высокую ў Еўропе яліну — жыхарку менавіта Белаежскай пушчы. Далей спадар Карнялюк піша пра Палессе і называе яго “Лясным раем”. Спасылкі на “Палескую хроніку” Івана Мележа падаюцца тут надзвычай дарэчнымі. Нагадвае аўтар і пра тое, што ў межах Беларускага Палесся размешчаны Прыпяцкі нацыянальны парк, Палескі радыяцыйна-экалагічны запаведнік. І выснова дадзеных нататак наступная: “Дічу, што кожны беларус хоць раз у жыцці павінен здзейсніць падарожжа па Палессі, павінен убачыць, адчуць і заадаваць гэты таямнічы і загадкавы край Бацькаўшчыны!” Як патом-

ны палішук не магу не далучыцца да такога цудоўнага пажадання. Хто яшчэ пасярод баскондай дрыгвы не адчуваў сябе Рабінзоном? У вас ёсць шанец. Стаўце мэту і дасягайце яе.

Упершыню вельмі маштабна пазнаёмлюся з ініцыятыўным мастацтвам гадоў дзесяць таму ў Нараўлянскім музеі. Потым было ініцыятыўнае мастацтва Віцебшчыны, якое прызнана на сёння гісторыка-культурнай каштоўнасцю Беларусі. Вось так паступова і зразумеў, што сіла наіву ў ягонай шчырасці. І такі мастацкі фармат самавукаў падаецца неперажывальным і пазаканкурэнтным. Паверце, гэта вельмі складана — не слухаць у творчасці. Для чаго я ўсё гэта? 5 лістапада Віцебскі абласны краязнаўчы музей і Віцебскі абласны металычны Цэнтр народнай творчасці адкрылі шостую Нацыянальную выставу ініцыятыўнага мастацтва “INSITUS — 2020”. Падзея прысвечана 380-годдзю з дня нараджэння зябжыра і друкара, стваральніка Бібліі ў карцінках для народа Васіля Кораня. Галоўная тэма выставы — арткніга, сінтэз візуальнага вобраза і слова ў прафесійным выяўленчым мастацтве. У экспазіцыі — творы пра нашу гісторыю і культуру, пра асветніцкае, майстроў, мастакоў і літаратараў, пра прыродныя матывы і сюжэты паўсядзённага жыцця. На выставе прадстаўлены і рэтрэспектыўны раздзел твораў ініцыятыўнага мастацтва канца XX — пачатку XXI стагоддзя. Падчас адкрыцця мерапрыемства народны майстар з Глыбокага Віктар Дудкевіч праламанстраваў старажытную тэхналогію друкавання на рэканструяваным варштатце. Запланавана прэзентацыя альбома наўнай мастачкі Антаніны Маісеевай “Антаніна Маісеева. Жыццё ў карцінках: жывальні, графіка, успаміны, вершы.” Іншак кажучы, у Віцебску ва часе яшчэ адна мэта задалавалення духоўнай патрэбы: ініцыятыўнае мастацтва, якое вучыць шчырай любові да шчаслівага жыцця. Мэта, вартая дасягнення.

Апошняя на сёння навіна з Баўрыйска. Мастацкі кіраўнік Палаца мастацтваў горада Наталія Шулікова піша пра канцэрт у санаторыі Светлагорскага раёна “Сярэбраныя крыніцы”. Там прайшоў традыцыйны выяўны канцэрт, прысвечаны восені. Выступленні ўзорнага ансамбля танцаў “Фьюжн” (кіраўнік Вікторыя Крукава), студыі арабскага танца “Шахрызад” (Анжаліка Прахарэнка) і салісты народнага эстраднага ансамбля “Саўнд” (Кацярына Каўрыжкіна) і склалі тым вечарам вольнае музыкае любові да жыцця. Пішыце пра цікавае і беражце сябе! Сустрэнемся праз тыдзень.

Кніжка ў джынсах

20 гадоў бібліятэчнага клопату

Па прычыне свайго сямігадовага настаўніцтва (родная мова і літаратура) быў абавязаны рэгулярна наведваць сваіх няпростых, мякка кажучы, вучняў па месцы іх жыхарства. Вось тады і даялося пачыць жытло, дзе не было ніводнай кнігі. Нават слядоў ад падручнікаў не засталася. Відовішча, я вам скажу, жалівае. У кватэры без душы і людзі пражывалі адпаведна. Як ім дапамагчы? Выйсце, як падаецца, тут адзінае: мэтанакіраванае эстэтычнае выхаванне з дзіцячага садка пачынаючы. Даўно прызнаны факт, падлетак, які грае на нейкім музычным інструменце і ведае дакладную дарогу ў бібліятэку, нават у няпоўнай і не вельмі паспяховай сям’і вырастае без правапарушэнняў і з трывалай жыццёвай пазіцыяй. Шмат пісаў пра паспяхова дзіцячыя музычныя калектывы, што наўмысна складаліся з цяжкіх падлеткаў. Але сёння гаворка пра спецыялістаў крыху іншага роду — пра бібліятэкараў.

Кіраўнік Падсвільскай гарпасялковай бібліятэкі Святлана Яцкоўская.

Яўген РАГІН

Добры бібліятэкар — заўжды прапаведнік. І любая кніга ў яго — кіштальт Бібліі: вучыць толькі добруму ды вечнаму. Сустрэкаў няма ла спецыялістаў, якім да гэтага ўзроўню ўзнімацца ды ўзнімацца. Душу ратуе тое, што знаёмы я з безліччю бібліятэкараў, якія сабралі пад святло свайго паходні не адну сотню людзей і зрабілі з іх прафесійных чытачоў, якія навучыліся крытычна спасыціць свет, аналізаваць падзеі і з’явы, навучыліся выкарыстоўваць досвед, назапашаны ў кнігах, для самаразвіцця і ўпарадкавання навакольнага свету.

Гаворка сёння пра Святлану Яцкоўскую з гарадскога пасёлка Падсвілле Глыбоцкага раёна, дома ў якой жывуць кнігі.

ДЛЯ ЧЫТАЧА, З ЧЫТАЧОМ, ПРА ЧЫТАЧА

Яна калісьці агаломшыла мяне строгім выказваннем: “Бібліятэка — не крама, тут не павінна быць чэргаў”. Спачатку хацеў паспрачацца, але згадаў сябе сярод кніжных паліц і зразумеў, што ў пошуках сяброў не павінна быць крамнай мітусні. І ці варта кудысьці спяшацца, калі знаходзіцца ў асяродку лепшых у свеце думак і высноў. Так што ўсё правільна, Святлана Паўлаўна.

За плячым — 20 гадоў бібліятэчнага клопату. Самыя яркія чытачы — як высокія ўзнагароды за прафесіяналізм. Адна з першых — Надзея Лапа. У гарпасялковую бібліятэку записалася пасля дзіцячай, была тады яшчэ ў шостым класе. Ужо два

Паход за мастацкімі ўражаннямі стаў у бібліятэцы нормай.

Падчас літаратурнага караоке.

Чаяванне на “Свяце кветак”.

гады як вучыцца ў мінскай ВНУ. Яцкоўская і па сёння згадвае, як Надзі хацелася абмеркаваць кожную прачытаную кнігу. Так шчодрыя людзі не баяцца дзіцяці набываць шчасцем. А чытала Надзя класіку — і перакладную, і айчынную. Падчас бібліятэчных дыскусій навучалася прыгожа гаварыць (амаль цалкам

згубленае) на сёння мастацтва!) і ясна выказваць свае думкі. Уплыў чытаня — выдавочны. Святлана Яцкоўская не прыхоўвае прафесійнага задавальнення.

Надзя Лапа — толькі адна са шматлікіх. А былі яшчэ Руслан Новікаў, Ірына Вышадка, Аліна Піскановіч... У школе — 300 вучняў. І

ўсе яны так альбо інакш бегаюць у бібліятэку за праграмай літаратуры. Але знаходзіцца і тыя, што становяцца самымі актыўнымі спажывцамі і рэтранслятарамі кніжных мудрасцяў. І дэвіз бібліятэкі “Працуем для чытача, з чытачом і пра чытача” становіцца ім бліжкім ды зразумелым. А яшчэ дзейнічае для падлеткаў клуб “Равеснік”. Разам яны рэалізуююць нестандартныя бібліятэчныя праекты. Да прыкладу, для чарговай кніжнай выставы пад стэлаж прыстасавалі старыя джынсы, у шматлікіх кішнях якіх і прэзентаваліся выданні.

БІБЛІЯТЭЧНЫЯ ГОСЦІ

Вернемся да бібліятэчнага дэвіза і патлумачым, якая ж праца тут наладжана “пра чытача”. З 2013 года ўстанова ажыццяўляе самы, на мой погляд, цікавы ды карысны праект “Госць у бібліятэцы”. Кожны месяц тут ладзяцца выставы творчых работ жыхароў Падсвілля: вышыўкі, акварэлі, бісерпляценне, разьба па дрэве, роспіс па шкле. Калі хто з аўтараў і не быў чытачом, дык пасля такіх персанальных прэзентацый абавязкова ім стаў. А для Святланы Яцкоўскай шчыры распо-

Праект “Госць у бібліятэцы”.

вед пра здольнасці чытача (сапраўднага ці патэнцыйнага) — найпершы абавязак. Сціпласці тут не павінна быць, і кожны высковец павінен ведаць, на што здольны ягоны сусед. Так што паход не толькі за кніжкамі, але і за мастацкімі ўражаннямі стаў у гарпасялковай бібліятэцы нормай. А той, хто ведае дарогу ў бібліятэку, рана ці позна займе і чытацкі фармуляр. Такім чынам бібліятэчныя госці ператвараюцца ў чытачоў.

РАДАСЦЬ І СЛЁЗЫ

“Дзякуй” ад Чытача — для кіраўніка бібліятэкі нібы шчыры ды радасны падарунак. За дваццаць гадоў працы былі падставы і для слёз: калі не хапала рук і часу для рэалізацыі цікавых задумаў. Але шмат і даведзенага да ладу. Сімпагічным падаецца праект “Літаратурнае караоке”. Чытачы падбіраюць вершы, для таго каб прачытаць пад музыку, якую прапаноўваюць бібліятэкары. Беларуска мова пры гэтым гучыць пастаянна.

Цяпер чытацкая грамадскасць Падсвілля рыхтуецца да юбілею Уладзіміра Караткевіча. Амаратарскае аб’яднанне дарослых чытачоў “Сяброўка” прыдумвае сёння,

чыым здзівіць сяброў. Няма сумнення, што прыдумоць. І ўвогуле, калісьці Святлана Паўлаўна хацела пераўтварыць бібліятэчную прастору ў арт-платформу. Пераўтварыла. Тут можна паказаць і ўласны артыстызм, і ўменні ў выйўленчым ды дэкаратаўна-прыкладным мастацтве.

Сёння з поспехам рэалізуецца яшчэ адзін праект, пра які мы калісьці пісалі. У аснове яго ляжыць стартэджінг — расказанне гісторыі. Людзі вучацца размаўляць, калі вучацца думаць. Адзін са складнікаў эстэтычнай адукацыі. З такім ўменнем мясца месца ненаматэўнай лексіцы, няма падстаў для праяў нейкіх заганных якасцяў.

Яшчэ адзін прынцып Святланы Яцкоўскай звязаны з тым, што бібліятэка, па значымасці, стаіць у чалавека на трэцім месцы пасля дома і працы. Такім чынам пасля дома і працы ў Падсвільскай бібліятэцы збіраюцца людзі, якія не проста ўмеюць чытаць. Яны ўмеюць думаць, з задавальненнем

увабляюць свае думкі ў мастацкія работы і сумесныя творчыя праекты.

Фота з архіва кіраўніка Падсвільскай гарпасялковай бібліятэкі Святланы Яцкоўскай

Народны
фальклорны
гурт
“Жывіца”.

У аддзела культуры Гродзенскага райвыканкама добрыя сяброўскія сувязі з работнікамі культуры Жыткавіцкага раёна. Здаўна ездзілі з творчымі калектывамі адзін да аднаго ў гасці, вучыліся спяваць і працаваць на ніве культуры. Але ў Дзяніса Балабуева, загадчыка Квасоўскага Цэнтра культуры, і народнага фальклорнага гурта “Жывіца” толькі цяпер споўнілася мара сустрэцца і паспяваць разам з 78-гадовай пагастчанкай, таленавітай палескай спявачкай і жартаўніцай, захавальніцай звыш ста песень і каля дваццаці абрадаў Кацярынай Панчэняй, ці як усе яе па-сямейнаму называюць, бабай Кацяй.

РАДЗІМА ТУРАЎСКАГА

Народны фальклорны калектыў “Жывіца” Квасоўскага Цэнтра культуры 23 – 24 кастрычніка быў запрошаны на святкаванне 1040-годдзя горада Турава — аднаго са старажытнейшых гарадоў Беларусі, і на раённыя Дажынкі, якія таксама святкавалі ў Тураве.

Наведалі з экскурсій аб’екты гісторыка-культурных каштоўнасцяў, якія здзівілі сваёй велічнасцю. Цікавым быў апавед пра гарадзішча старажытнага Турава, на тэрыторыі якога адбываліся ў гэтыя дні святочныя мерапрыемствы, і праваслаўны храм XII стагоддзя, які быў разбураны падчас землятрусу ў 1230 годзе, а сёння — самае вялікае манументальнае збудаванне, дзе былі выяўлены пахаванні ў каменных саркафагах. Уразіў помнік паэту, філосафу і прапаведніка Кірылу Тураўскаму, які тут жыў, і дзіўная з’ява — два каменныя крыжы, якія растуць з зямлі.

У Тураў — на святы, за фальклорам — у Пагост

На стыку
раённых
інтарэсаў

У цэнтры — Кацярына Аляксеўна Панчэня, спявачка і жартаўніца, захавальніца старадаўніх песень і абрадаў.

ВЯСКОВЫ РЭЙТЫНГ

Але ўсе чакалі сустрэчы з бабай Кацяй з Пагосту. Невялікая старая вёсачка ў Жыткавіцкім раёне — адно з лепшых месцаў для правядзення зімовых святаў. Менавіта так, некалькі гадоў таму палічылі складальнікі рэйтынгу з амерыканскай тэлекампаніі CNN. У Топ-10 беларускі населены пункт Пагост заняў 3-е месца, апырэдзіўшы нават такіх буйных гарады, як Зальцбург, Сіднэй і Нью-Ёрк. А ў канцы 2019 года веснавы абрад “Юраўскі карагод”, які тут захаваўся ў жывой традыцыі, быў уключаны ў Спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны UNESCO. Сёлетня палеская вёска Пагост адзначыла 500 гадоў з дня першага згадвання ў гістарычных дакументах. Тут пражывае дзякуючы 200 чалавек, а яшчэ ў 60-я гады было каля 1200.

Нас сустракаюць на парозе сельскага клуба-бібліятэкі — старога будынка 1946 года пабудовы — Ірына Торчык, кіраўнік народнага фальклорна-этнографічнага калектыва “Міжрэчча” і ўдзельніца калектыва гэтага калектыву 40 гадоў таму. Праз некаторы час забегла з усмешкай “я хуценька, пайшла народны касцюм апрагнаць” загадчыца клуба Ірына Юнчык.

У клубе — вялікая мужэйная экспазіцыя, старыя рэчы: тканяныя пошцілкі, ручнікі, вышываныя сурвэткі, вязаныя абрусі, мэбля. Кожная рэч — са сваёй гісторыяй. Шмат чаго перадала баба Каця, шмат прынеслі са старых хат малодшыя захавальніцы старажытных абрадаў Ірына Юнчык і Ірына Торчык.

І пачалася доўгая гутарка з песнямі, гісторыямі пра

Пагост і яго жыхароў. Сяджу з калегамі ў клубнай зале, у якой напачатку было трохі холадна, і разам з ім хутка забываюся на гэтую акалічнасць: ад станючых эмоцый і энергетыкі бабы Каці і ўдзельніц калектыва становіцца цёпла, хораша, утульна ўсім! Вось што робіць сапраўднае мастацтва!

Колькі сябе памятае баба Каця — спявала з маленства, як і ўсе яе родныя, блізкія, суседзі. Цяжкае жыццё пражыла, распавядае, як сама і стагі клала, і ўсю мужчынскаю работу рабіла, самай прыйшлося падмаваць дзяцей, а потым, так распарадзіўся лёс, і ўнукаў, хоць “не заўсёды было да песень”. “Шэсьць сыноў нарадзіла, — жартуе. — Неякая жывучая я. Дзевяноста пяць буду жыць. А потым яшчэ пяць прыбаўлю, бо спяваць хачу і карагод весці!”

НЯВЕСТА КОМІНА

А спяваюць у Пагосце заўсёды спявалі: і на святыя святы, Раство і Пасху, і на Іванаў дзень, і на “жаніцьбу коміна”. Кацярына Панчэня з дзяцінства памятае, як дома яе бацькі жанілі коміна. Бацька бабы Каці быў гарманістам, таму ў гасці да сям’і кожны год прыходзілі людзі, каб задобрыць сімвал хатняга ачага восені абрадам. Таму ўдзельніцы групы “Міжрэчча” пра абрад не забываюць. Яны стварылі макет коміна і “жаніць” яго штогод, а калі едуць турысты — то і штодня. У ролі нявесты коміна выступае ўпрыгожаная печ. Вось і нам пашчаслілася паўдзельнічаць у гэтым “выселлі”. Баба Каця звяр-

старадаўніх рацэптах. У краме такой смакаты не купіш!

ГАНАРОВАЯ ГРАМАДЗЯНКА

Ад’язджаць не хацелася. Наранку сустрэлі ўжо ў Тураве на святочных мерапрыемствах, прысвечаных 1040-годдзю Турава, і на раённых дажынках, дзе “Жывіца”, як заўсёды, парадвала сваім выступленнем і з задавальненнем далучылася да віншаванняў Кацярыне Аляксеўне з нагоды прысваення ёй звання “Ганарова грамадзянка Жыткавіцкага раёна”. І зноў гучалі песні і жарты ад бабы Каці, якую пазначыў Бог талентам, працавітасцю, энергічнасцю, настойлівасцю, верай у справядлівасць і дабро.

Падчас сустрэч з жыхарамі Пагосту.

таецца да коміна са словамі: “Згінь, нячысты дух! Каб Бог спас худою, каб захаваў дзятко маленькіх і не забыў нас, старонькіх!” Падчас абраду спявалі разам з бабай Кацяй песні, ухвалялі гаспадару дома, вадзілі карагоды, а ўжо падчас застолля, якім абавязкова заканчваецца абрад, запявалі бяседныя песні і песні пра каханне.

У мясцовым клубе Кацярына Аляксеўна штодня, як і сорак гадоў таму, калі стварыла фальклорны калектыў “Міжрэчча”, працуе з чыстым сэрцам і душой, захоўвае традыцыі і абрады бацькоў, вучыць гэтаму моладзь, з задавальненнем сустракае гасцей, вядомых і невядомых, выпякае хлеб, пампушкі з хлебнага цеста. І мы за абрадавым сталом пачаставалі і калінаўнік, і кісель, і тушаную ў печы бульбу і галубы па

Скажу напрыканцы шчыра: з жывымі традыцыямі, як мне бачыцца, у нас ёсць праблемы. Два вядучых калектыва: народны тэатр народнай песні “Матуліна песня” Жыткавіцкага дома фальклору (кіраўнік Тарэса Адамовіч) і народны фальклорны гурт “Жывіца” Квасоўскага Цэнтра культуры і развіцця народнай творчасці (кіраўнік Людміла Касянчук) ды яшчэ дзясяткі людзей з устаноў культуры і адрэжонні традыцый. Але ці дастаткова гэтага? А чаму б працу культуротнікаў не ацэньваць яшчэ і па колькасці захаваных традыцый?

Наталля РАМАНОВІЧ,
вядучы метадыст
Гродзенскага раённага
культурна-
інфармацыйнага цэнтра

Лёсы старадрукаў, як лёсы людзей

Музею беларускага кнігадрукавання ў Полацку — 30 гадоў

Сёлета Музею беларускага кнігадрукавання споўнілася 30 гадоў. За гэты час ён сцвердзіў сваю рэпутацыю аднаго з асноўных асяродкаў нацыянальнай культуры на поўначы Беларусі, заявіў пра сябе як пра сур'ёзную навуковую ўстанову, што займаецца даследаваннем беларускай кніжнай спадчыны, усталяваў стальны творчыя сувязі з беларускімі літаратарамі, мастакамі, калегамі-музейзнаўцамі, афіцыйнымі асобамі. Таксама музей назапасіў сапраўды значную кніжную калекцыю, на аснове якой штогод рэалізуюцца разнастайныя выставы і творчыя праекты. Зараз у калекцыі больш за 19 тысяч друкаваных выданняў, больш за сотню старадрукаў і дзясяткі рукапісных кніг...

ПЛЁН ЭКСПЕДЫЦЫЙ

А пачыналася ўсё з невяліччай калекцыі старадрукаў, пераважна царкоўных кніг, якія супрацоўнікі Полацкага гісторыка-археалагічнага запаведніка здабылі яшчэ ў пачатку 1970-х гадоў пад час экспедыцый на старых царквах ды касцёлах. Тады ў Полацку ў Сафійскім саборы ішла рэстаўрацыя, меў адчыніцца музей атоўму, і для яго шукалі экспанаты. Аднак з цягам часу такі музей было вырашана ўладкаваць у Гродне, кнігі ж, сабраныя ў пошукавых экспедыцыях, засталіся ў Полацку. І цяпер Музей беларускага кнігадрукавання мае калі дзясятка старадрукаў на польскай і лацінскай мовах з касцёла Св. Талэвуша ў вёсцы Лучай Пастаўскага раёна. Кожны з іх мае адзнаку прыналежнасці да бібліятэкі касцёла — часцей, гэта надпісы, зробленыя ўжо ў XX стагоддзі. Але некаторыя памяты на палях прывіваюць святло на больш старажытны гісторыю не толькі касцёла, але і місіі Ордэна езуітаў і каталіцкай парафіі ў Лучай ў цэлым. Напрыклад, з надпісу на кнізе “Nowe Zuwoły Swiętych” (“Новыя жыцці святых”, 1735 г.) Стэфана Велавейскага даведваемся, што кніга была падаравана мясцоваму пробашчу айцом Адамам Ракоўскім. Адбылося гэта ў 1768 або 1769 годзе, калі Ракоўскі, сябра Таварыства Ісуса, знаходзіўся ў Лучай ў складзе езуіцкай місіі. Іншы член Ордэна езуітаў — Юзаф Франкоўскі — атрымаў ад невідмага добраезд ў падарунак кнігу Яна Астроўскага-Данейковіча “Swada polska u Laciniska” (“Красамоўства польскае і лацінскае”) — люблінскае езуіцкае выданне 1745 года. Амстэрдамскае ж выданне 1678 года “Opera Omnia, Exegetica, Didactica, Et Polemica” (“Разнастайныя працы па экзегетыцы, дыдактыцы і палеміцы”) Егіна Людвіка фон Вальцогена было падаравана ў 1947 годзе ксяндзу Чэславу Барвіцкаму, які ў той час быў пробашчам лучайскай парафіі. Цікава, што гэта кніга — адно з вы-

данняў серві “Бібліятэка польскіх братоў”, збору прац пратэстантаў-арыян, якія з’яўляліся апанентамі каталіцкай царквы, аднак нейкім чынам яна аказалася ў бібліятэцы каталіцкага касцёла.

ГІСТОРЫЯ НА ПАЛЯХ

Надпісы, памяты на палях, штампы і пячаткі, якія пакідалі ўладальнікі кнігі на яе старонках, вельмі дапамагаюць даследчыкам прасачыць яе лёс. Вядома, перш чым трапіць у калекцыю Музея, кнігі жылі сваім асабістым жыццём, напрыклад, вучылі дзяцей чытанню і пісьму, студэнтаў — самым розным навукам, падарожнічалі разам з гаспадарамі па краінах Еўропы і Новага свету або ціка збіралі пыл на палях манастырскіх бібліятэк.

Часам, дзякуючы надпісам, на якія раней ніхто не звяртаў асаблівай увагі, нечакана знаходзіш на старонках выданняў музейнай калекцыі сляды даўно не існуючых царкоўных кніжных збораў. Напрыклад, на старонках кнігі Францішка Жэніцкага “Vitae Praesulum Poloniae Magni Ducatus Lithvaniae...” (“Жыцці біскупаў Польшчы і Вялікага Княства Літоўскага”), выданага ў Познані ў 1762 годзе, не менш дзясятка разоў сустракаецца надпіс “Cartusiae Beresanae” — “Картэзіянцы Бярэзюўскія”. А гэта значыць, што кніга ў свой час ўваходзіла ў кнігазбор адзінага на Беларусі кляштару картэзіянцаў, што змяшчаўся ў Бяроза. Кляштар валодаў даволі значнай бібліятэкай. Ёсць звесткі, што незадоўга да ліквідацыі манастыра, якая адбылася ў 1831 годзе, яна налічвала больш за 2 тысячы кніг. Пасля ж бібліятэка была распылена па розных гарадах і ўстановах. Вялікая ўдача, што адна з гэтых кніг апынулася ў нас.

ЧАС — СПРАВЯДЛІВЫ СУДЗЯ

Лёс жа наступнага выдання — выдатная ілюстрацыя таго, што мудры час рана ці позна ўсё расставіць на сваіх месцах. Адна з самых вядомых гістарычных бібліятэк

Полацка — бібліятэка пры езуіцкім калегіуме (з 1812 года — Акадэмія). Як мяркуюць, яна пачала фарміравацца адразу пасля адкрыцця калегіума ў 1581 годзе, збіралася выданні па філасофіі, тэалогіі, праву, гісторыі, мовазнаўстве, мастацтвазнаўстве, медыцынскіх, матэматычных, тэхнічных, натуральных і іншых дысцыплінах, мастацкія творы класічных аўтараў і многія-многія іншыя. Кнігі ў бібліятэку альбо закупаўся,

ў 1717 годзе ў друкарні Інгальштатскага ўніверсітэта. Аўтар яе — нямецкі езуіт, доктар тэалогіі і права, адрасаваў кнігу студэнтам тэалагічнага і юрыдычнага факультэтаў універсітэта. І, цалкам верагодна, навуэнцам полацкага калегіума яна дапамагала засвойваць адпаведныя дысцыпліны.

ПРЫГОДЫ БІБЛІЯТЭКІ І ЯЕ КНІГ

У найлепшыя свае часы бібліятэка пола-

біліятэка была падзелена паміж бібліятэкамі і навучальнымі ўстановамі Масквы і Пецярбурга, невялікая частка была перададзена на патрэбы беларускіх гімназій, і яшчэ крыху пакінулі Полацку для будучага калёжскага корпусу. Асабліваю зашкаўленасць у былых езуіцкіх кнігах выказаў дырэктар Імператарскай публічнай бібліятэкі Аляксей Аленин. І сапраўды, у сучаснай Расійскай нацыянальнай бібліятэцы, прамой спадкаемцы колішняй “Публічкі”, захоўваюцца выданні з адпаведнымі экслібрсамі і ўла-

прамоўцы Джыралама Фалетці. Выйшла яна ў 1558 годзе са слаўтага выдавецкага дому Альдаў у Венецыі. Друкаваная на высакакаснай паперы ручнога адліву з выразнымі вадзянымі знакамі, змешчаная ў арыгінальны пергаментны пераліст 1572 года, сама па сабе гэтая кніга з’яўляецца вяршыняй паліграфічнага майстэрства XVI стагоддзя. І з’явілася яна ў музеі, прайшоўшы заблытанні і пацрашчаны шлях.

Друкаваная ў Італіі, з цягам часу яна апынулася ў замку Фюрстэнштайн у Сілезіі (зараз — замак Ксёньж, Польшча), якім валодаў нямецкі графскі род Хохбергў. Азін з прадстаўнікоў гэтага роду — Конрад Эрнст Максіміліян — у пачатку XIX стагоддзя пракаў шлях унікальнай бібліятэцы, куды збіралі каштоўныя рукапісы і рэдкія выданні. Цягам стагоддзя бібліятэка множылася, і ў 1897 годзе, як вядома, колькасць кніг у ёй складала больш за 60 тысяч тамоў. Кожны асобнік мае апавядную адзнаку прыналежнасці да бібліятэкі Хохбергў — авальную пячатку з надпісам “Furstensteiner Bibliothek”. Мае такую пячатку і “12 прамой”.

ЗА ТЫСЯЧУ САВЕЦКІХ РУБЛЁў

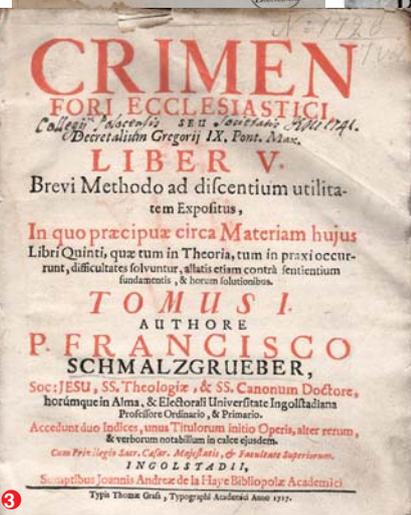
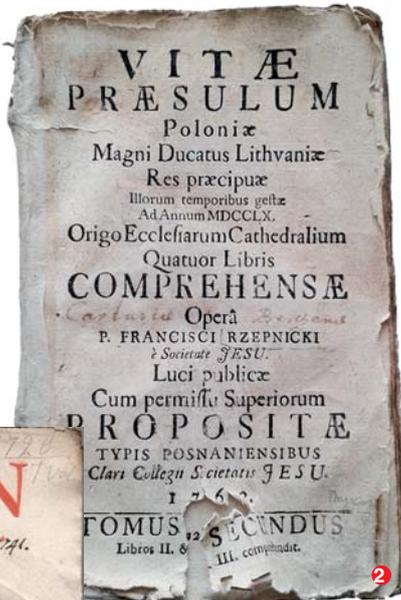
Падчас Другой сусветнай вайны нямецкія ўлады, спыняючыся на неабходнасць “захавання” бібліятэкі, пачалі яе вывозіць з замка. Але вывезці ўсю не паспелі. У 1945 годзе замак Фюрстэнштайн быў заняты савецкімі войскамі. Яны кватаравалі тут на працягу двух гадоў, а пасля іх сыходу ад замкавай бібліятэкі не засталася і следу. Магчыма, гэта і ёсць ключыч да таго, як “12 прамой” апынулася ў Туле. Надпіс, зроблены на чысчоткай лаціне на апошняй старонцы кнігі, апавядае, што ў 1987 годзе кніга гэтая належала Валерыю Большакову, жыхару горада Тулы. А ўжо ў 1989 годзе яна была завяржана на палях антыкварнай крамы “Рарытэт” у Маскве і закуплена для будучага Музея кнігадрукавання за шалёнага па тых часах грошы — 1000 рублёў.

КРЫХУ СУМНА

Як бачым, надпісы на палях — невычэрпная крыніца інфармацыі, якая вельмі дапамагае гісторыкам. Наўрад ці было б магчыма прасачыць лёс той ці іншай кнігі, каб не звычайна нашых продкаў чытаць кнігі “з алоўкам у руках”. Зараз нас змага малага ўзросту вучыць беражліва ставіцца да кнігі, дзе ёй і належала быць, — у Полацк.

ВЯРШЫНЯ ПАЛІГРАФІІ

Лёс некаторых выданняў часам больш падобны на сюжэт прыгодніцкага фільма. Напрыклад, адно з найкаштоўных выданняў з калекцыі Музея — кніга “Orationes XII” (“Дванаццаць прамой”) італьянскага дыпламата і

На здымках:

- 1 Дж. Фалетці. “12 прамой”. Венецыя. 1558 год.
- 2 Ф. Жэніцкі. “Жыцці біскупаў Польшчы і Вялікага Княства Літоўскага”. Познань. 1762 год.
- 3 Ф. К. Шмальцгрубер. “Злачынствы [паводле] суда царкоўнага”. Інгальштат. 1717 год.
- 4 Надпіс з кнігі “Новыя жыцці святых” С. Велавейскага.

альбо прымаліся ў дар ад мецэнатаў. І, верагодна, такім чынам у ёй аднойчы апынулася выданне “Crimen fori ecclesiastici” (“Злачынствы [паводле] суда царкоўнага”) Франца Ксав’ера Шмальцгрубера. Звязвае кнігу з бібліятэкай полацкіх езуітаў лацінамоўны надпіс “Collegii Polocensis Societatis Jesu 1741” (“Калегіума Полацкага Таварыства Ісуса 1741”), што можна прачытаць на тытульным лісце. Кніга выйшла

цкіх езуітаў налічвала калі 60 тысяч выданняў, мела некалькі аддзелаў: галоўны, польскі, студэнцкі, бібліятэкі клерыкаў, канцелярыі, музычнай бурсы, касцёла, кніжнай крамы і інш. Лёс яе таксама добра вядомы. Пасля выгнання Ордэна езуітаў у 1820-м годзе з Полацка частка яе была разрабаваная, астатняя перададзена адчыненая ў паезуіцкіх будынках піярскай вучэльні. Пасля ж і яе закрыцця ў 1830-м годзе

Вольга ФІЛІМОНАВА,
вядучы навуковы
супрацоўнік Музея
беларускага кнігадрукавання

**З КРЫНІЦЫ
ДАЛГІНАВА —
РАДЗІМЫ
ТАЛЕНАВІТЫХ
МАСТАКОЎ**

Пачну далёку. Існуе маляка было сведчанне, што аднома з драўляных сінанога ў вёсцы Далгінава Вілейскага павета Віленскай губерні (зараз Мінская вобласць) у пачатку XVIII стагоддзя размаляваў Хамі Айзік Сегаль, гэта быў яго прадзед. Але гэта наўрад ці. У Марка Захаравіча, мабыць, былі праблемы з элементарнай арыфметыкай. Розніца паміж прадзедам і праўнукам — прыкладна 200 гадоў — можа збытэжыць і пяцікласнікаў. Хутчэй за ўсё, гэта быў прапрапрадзед знакамітага мастака.

На жаль, гэта сінанога згарэла разам з манументальнай фрэскай, але бацька майго сённяшняга героя, знакамітага мастака-супрэматыста і архітэктара Эль Лісіцкага — Мордох Залманавіч (Марк Саламонавіч) Лісіцкі, карэнны далгінаўскі мешчанін-рамнік, быццам бы расказваў сыну пра тое, што ў канцы XIX стагоддзя асабіста бачыў гэтую фрэску з адлюстраваннем пахавання прарока і старазаветнага патрыярха Іааква. Бачыў рабoў, якія бальзаміруюць яго цела; сыноў, якія аплкаваюць бацьку, і далей — калісніцы, верхнікі, старэйшыны Егіпта...

Дарэчы, усе продкі Эль Лісіцкага па мужчынскай лініі — з Далгінава. Дадам, што вёска Далгінава — радзіма таленавітых мастакоў і маіх сяброў — скульптара Уладзіміра Слабодчыкава і, на жаль, памерлага графіка Юрыя Герасіменкі.

У канцы 1880-х гадоў сям'я Лісіцкіх пераехала ў Віцебск, потым — у мястэчка Пачынак Ельнінскага павета Смаленскай губерні, дзе 130 гадоў таму, 22 лістапада 1890 года, і нарадзіўся будучы выдатны авангардыст-рэформатар найноўшага мастацтва. Гэта прыкладна за дзве сотні кіламетраў ад Віцебска, побач з хутарам Загор'е — радзімай Аляксандра Твардоўскага. У пазта ёсць такія радкі: "І еше доволен я, — Пусть смешна причина, — // Что на свете есть моя / Станция Починок..."

У 1993 годзе ў газеце "Культура" я, мабыць, упершыню ў Беларусі, апублікаваў артыкул пра жыццё і творчасць Лісіцкага. Штошчы я ведаў пра яго яшчэ ў свае студэнцкія гады з лекцыяў па гісторыі савецкай архітэктуры, а таксама з кнігі-манаграфіі ўдавы мастака Соф'і Лісіцкай-Кюперс, якая была выдана ў ГДР на нямецкай мове. Але тады пра мастака ў нашай краіне яшчэ мала хто ведаў, ды і на рускай мове таксама было

няшмат матэрыялаў. Урэшце, тое не дзіва.

**УРОК ГЛЫБІННАЙ
ПЕРАЕМНАСЦІ**

Лёс творчай спадчыны Лісіцкага быў драматычны, як і яго сяброў ды аднадумцаў па Віцебскаму авангарду, уключаючы К.Малевіча, М.Шагал, В.Ермалаева. У 1944-м немка Соф'я Лісіцкая-Кюперс, як і іншыя немцы, якія жылі ў Маскве, праз тры гады пасля смерці мужа, была разам з 14-гадовым сынам Барысам выслана ў месцы не так аддаленыя. Яна жыла ў Новасібірскай вобласці, а пасля

я вынес з прагляду гэтых экспазіцый? Пачуццё рэдкай мастацкасці, вобразнасць, канструктыўная выразнасць, трапны зварот да сродкаў і катэгорый мастацтва. Як бракуе часам усяго гэтага ў работах многіх сённяшніх прэтэндэнтаў на званне таго самага авангарда... І як шмат гэтага было ў творчасці Лісіцкага!

Гэта быў урок той самай пераемнасці — глыбіннай, сапраўднай, а не декларатывнай — якую, уласна кажучы, і знішчылі ў нашым развіцці часы жорсткіх догмаў і забаронаў. Пераемнасці, якую мы пад няглед абнаўлення, на жаль, нярэдка імкнемся

**"КАНСТРУКТАР
НОВАГА
СУПРЭМАТЫЧНАГА
СУСВЕТУ"**

...У маі 1919-га стары сябра Марк Шагал запрасіў Лісіцкага, які тады праіваваў у Кіеве, у Віцебск, каб прапанаваць пасаду кіраўніка архітэктурнай майстэрні і майстэрні мастацкай школы. Так пачалося новае жыццё Лазара Лісіцкага ў гэтым горадзе на Заходняй Дзвіне, што кардынальна змяніла на доўгія гады яго творчы лёс. Менавіта ў Віцебску, у 1920-м, "проўніст" Лазар Маркавіч Лісіцкі ўзяў сабе

Эль Лісіцкі.

Адарваны ад зямнога прыцяжэння...

Рэвалюцыя ў "рэвалюцыі" Эль Лісіцкага

вайны — у Новасібірску.

Неспаспальным чынам, нягледзячы на цяжкасці і страты вайны ды ссылак, мужная жанчына злоцела зберагчы творы і архіў свайго мужа. Яна адмовілася ад самых выгядных прапаноў замежных музеяў ды прыватных калекцыянераў, каб выканаць апошнюю волю нябожчыка: аддаць творы ў савецкі музей.

Толькі ў 1958-м Лісіцкая-Кюперс магла прыехаць у сталіцу. Тут, пасля бясэнсоўных затрымак, што ўзніклі па віне кіраўнікоў Міністэрства культуры, каб выканаць апошнюю волю нябожчыка: аддаць творы ў савецкі музей.

Толькі ў 1958-м Лісіцкая-Кюперс магла прыехаць у сталіцу. Тут, пасля бясэнсоўных затрымак, што ўзніклі па віне кіраўнікоў Міністэрства культуры, каб выканаць апошнюю волю нябожчыка: аддаць творы ў савецкі музей.

Там жа экспанавалася разнастайная паліграфічная прадукцыя, пачынаючы ад афармлення вокладкі часопіса "Журналіст", і заканчваючы запрашальным білетам паліграфічнай выставы. Што

змяніць чыста знешнім падабенствам да часосці сапраўднага. Або адхрышчваемся, як у нас заведзена, яшчэ не спазнаўшы...

У адной з анкет Эль Лісіцкі пералічыў віды сваёй дзейнасці: інжынер-архітэктар, жывапісец, фотатіпец, друкар. Гэты спіс далёка не поўны. Да ўсяго ён яшчэ і першы савецкі графічны дызайнер, бліскучы майстра плаката і фотамантажу, ілюстратар шматлікіх кніг і часопісаў, афармляльнік нацыянальных і міжнародных выстаў, педагог і стваральнік архітэктурнай майстэрні Віцебскай мастацкай школы, прафесар ВХУТЭМАСА ў другой палове 1920-х.

Яго творчая індывідуальнасць сфактурвала ў сабе галоўныя рысы авангарда: пыход да мастацтва як да "светабудуўніцтва", "деланія" жыцця па законах мастацтва — але мастацтва асобага роду, заснаванага на найноўшых дасягненнях навуковай і мастакоўскай думкі. А што тычыцца яго знакамітых "проўнаў", дык гэта асобная старонка не толькі яго творчай біяграфіі, але і яркая "ўспышка" на небасхіле ўсяго еўрапейскага авангарда XX стагоддзя.

Сёння пра Лісіцкага надрукавана ўжо шмат матэрыялаў і кніжных прадукцый, і ў сродках масавай інфармацыі, і ў інтэрнэце, хаця і тут шмат чаго наблытана... Але нам гэтая вельмі таленавітая асоба цікавая і таму, што Віцебшчына для яго, як для Шагала і Малевіча, назаўсёды стала тым родным валожкавым полем, з якога яны і іхнія аднадумцы горда ўзняліся ў высокія прасторы сусветнай культуры.

творчы псеўданім Эль Лісіцкі, з якім і ўвайшоў у мастакоўскую гісторыю XX стагоддзя. Усяго тры гады прабыў мастак у гэтым славутым старажытным горадзе, але якія гэта былі гады! Хаця, па вылікам рахунку, Віцебск для Лісіцкага даўно быў "старым знаёмым". У дзвінстве ён тут вучыўся ў школе Юдаіа Пэна, падмантыя якога атрымалі азы мастацтва будучыя свяцілы сусветнага мастацтва: юныя Марк Шагал, Восіп Цалкін, Аскар Мешчанінцаў — сакалы "Парыжскай школы" ды многія іншыя відаччана.

"Канструктар новага супрэматычнага Сусвету" Эль Лісіцкі пісаў Казіміру Малевічу з Берліна ў Віцебск 13 сакавіка 1922 года: "...Дарагі сябра (я думаю, што так гэта і ёсць)! Мы пражылі ў Віцебску вельмі прыгожы, вельмі значны і вельмі шматчасны перыяд. Цяпер я гэта асабліва востра бачу. Тут (у Германіі. — Б.К.) няма ні прасторы, ні часу. Душы ходзяць, здані вельмі бледныя, і рыжына паўсюль..."

Так, Віцебск усё ж, хоць і на кароткі перыяд, стаў галоўным цэнтрам усяго тагачаснага авангарда. Глядацка звычайка — пастаянна параўноўваў адлюстраванае на карціне — тут зусім не пыходзіць. Яна, дарэчы, наогул мала дала для разумення мастацтва. Няўменне супастаўляць не карціну і натуру, а розныя жывапісныя светлы не дазваляе адчуць унікальнасць мастацкага бачання. Але варта ўвайць сабе беспрадметныя палотны К.Малевіча, Л.Лісіцкага, В.Кандзінскага, Л.Паповай, Н.Удальцовай, В.Розанавай, А.Экстэра, М.Ротка, П.Мандрыяна, Х.Міро, М.Эрнста, Ж.Брака, П.Пікаса, усюмніць невыўзненчыя крышта-

лічны структуры П.Філонава і лёгка адчуць, што кожны з гэтых майстроў валодаў СІС-ТЭМАЙ. Усе яны прыйшлі да беспрадметнага мастацтва невypadкова. Новы час — час грандыёзнай перабудовы свету, новых рэвалюцыйных сацыяльна-культурных метафарфоз, новай філасофіі бачання рэальнага жыцця — патрабаваў новых "песень": новых рытмаў, ліній, аб'ёмаў, пластычных мелодый. Усё збыталася, змяшалася, скруцілася не толькі ў небывальным клубку нябачных творчых пошукоў, але і ў асобных ўзаемаадносінах у асяроддзі дзіўных наваараў.

Што да ўзаемаадносін надзінных сяброў Шагала і Лісіцкага, то тут узнікае пытанне творча-этычнага парадку. Лісіцкі апынуўся ў складанай сітуацыі выбару паміж сваім духоўным настаўнікам Шагалам і Малевічам — бліскучым арганізатарам і лідарам радыкальных настроёў моладзі. Лісіцкі прыняў бок Малевіча, стаў яго паслядоўнікам, адэптам, бо моцны імпульс уплыву на Лісіцкага супрэматычнай канцэпцыі аказаўся менавіта ў Віцебску машэйшым за жывапіс "рэаліста-казачніка" Шагала.

Канешне, унікальнае творчае азэрэнне, якое з'явілася менавіта ў Віцебску, не адразу прыйшло да Лісіцкага. Напомню, што пасля кароткага навучання ў Пэна 14-гадовы Лісіцкі паступіў у Аляксандраўскае рэальнае вучылішча Смаленска, якое скончыў у 1909-м. А пасля выправіўся ў нямецкі горад Дармштат, дзе паступіў на архітэктурны факультэт Вышэйшай тэхнічнай школы. Тут, у адрозненне ад большасці будучых мастакоў авангарда, пераважна жывапісаў, Лісіцкі атрымаў адука-

цыю архітэктара. Дарэчы, у сувязі з тым, што наведванне лекцыяў было вольным, Лісіцкі змог пабываць і ў Італіі, і ў Францыі, дзе пазнаёміўся з мадальмі "парушалнікамі спакою" — мастакамі Манпарнаса і Манмартра.

Перад Першай сусветнай вайной прадоўжыў сваю адукацыю на архітэктурным факультэце Політэхнічнага інстытута горада Рыга, дзе пазнаёміўся са студэнтам Фрыдрыхам Цандэрам — будучым аўтарам першых праектаў касмічных караблёў і ракетных рухавікоў. Магу дапусціць, што Лісіцкі мог ведаць і архітэктара Міхаіла Эйзенштэйна, які ў той час паспяхова праектаваў у Рызе шматпавярховыя дамы, а таксама яго сына — юнага Сяргея, вучня Рыжскага рэальнага вучылішча, будучага вялікага савецкага кінарэжысёра. У 1915-м, у сувязі з ваеннымі падзеямі, інстытут быў эвакуіраваны ў Маскву, дзе Лісіцкі праз тры гады і абараніў дыплом інжынера-архітэктара. У аўтабіяграфіі ён пісаў: "...Наша пакаленне нарадзілася ў апошнія дзесяцігоддзі XIX стагоддзя, і мы сталі прызыўнікамі эпохі пачатку чалавечай гісторыі... Мы выхаваны эпохай вынаходніцтва. 3-5-ці гадоў слухаю грамафон Ольсона. 8 — першы трамвай. 10 — бачу кіно, потым аўто, дыржабы, навування ў Пэна 14-гадовы Лісіцкі паступіў у Аляксандраўскае рэальнае вучылішча Смаленска, якое скончыў у 1909-м. А пасля выправіўся ў нямецкі горад Дармштат, дзе паступіў на архітэктурны факультэт Вышэйшай тэхнічнай школы. Тут, у адрозненне ад большасці будучых мастакоў авангарда, пераважна жывапісаў, Лісіцкі атрымаў адука-

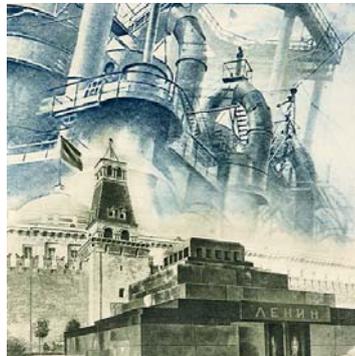
цыю архітэктара. Дарэчы, у сувязі з тым, што наведванне лекцыяў было вольным, Лісіцкі змог пабываць і ў Італіі, і ў Францыі, дзе пазнаёміўся з мадальмі "парушалнікамі спакою" — мастакамі Манпарнаса і Манмартра.

Эскіз афармлення вуліц Віцебска. 1921 год.

Будынак Маскоўскай друкарні часопіса “Огонек” (адзіны рэалізаваны праект). 1934 год.

Мастацкае афармленне альбома “Індустрыя социализма”. 1935 год.

Афармленне Савецкага павільёна на Міжнароднай выставе ў Кельне. 1928 год.

Плакат. 1919 год.

Плакат. Снежань 1941 года (за некалькі дзён да смерці мастака).

Праект “Ленінскай трыбуны”. 1920 год.

насьць, што патрабуе, на яго погляд, радыкальнага абнаўленьня...

...І тут надыходзіць бурлівая і непрадказальная рэвалюцыйная восень 1917 года. “Для творчасці нашага пакалення Кастрычнік быў першаў маладосцю”, — шчыра пісаў потым Эль Лісіцкі. І — з натхненнем стаў працаваць у аддзеле ИЗО Народнага камісарыята асветы. Але ўжо на пачатку 1919-га — Лісіцкі ў Кіеве, бо Масква становіцца для яго цеснай. Аднак і ў Кіеве ён доўга не пратрымаўся: праз чатыры месяцы, у маі, ён аказваўся ў Віцебску, каб атрымаць ад Шагала прапанову, датычную пасадзі кіруюніка архітэктурнай майстэрні і майстэрні друкаванай графікі ў Народнай мастацкай школе.

І 30 жніўня таго ж года, за дні да пачатку зяткаў у вучылішчы, Лісіцкі сабраў

сваіх вучняў і паставіў перад імі задачу: знайсці новы “дух”, што “павінен быць гнуткім, глыбокім і шырокім”. А знаёмства з галоўнымі архітэктурнымі прынцыпамі (тэктоніка) і гэтым дапаможа. Бо тэктоніка, на погляд Лісіцкага, — падмурак для ўсіх мастацтваў, які “прыводзіць хаос у парадок, у мэтазгоднасць, у рытм”.

На пачатку лістапада 1919 года Лісіцкі запрашае ў Віцебск “мастака-футурыста” Казіміра Малевіча, з якім ён раней працаваў у Маскве ў мастацкім аддзеле Савета сапдацкіх дэпутатаў. Так пачыналася новая гісторыя Віцебскай мастацкай школы, па сваёй значнасці супараўнальна з легендарнай Парыжскай школай...

Успрыняўшы “дынамічны супрэматызм” Малевіча як адзіна магчыму сістэ-

не знакамітых проўнаў — архітэктурных кампазіцый з па-рознаму камбінаваных прызматычных аб’ёмаў, які стаяць ці лунаюць, утвараючы між сабой унутраную прастору. Такім чынам, ён адштурхоўваўся ад супрэматызму Малевіча, але ў выніку заснаваў зусім новы кірунак у мастацтве. Эль Лісіцкі потым напіша ў часопісе “ABC, Beitrage zum Bauen”: “...Мы пабачылі, што новы жывалісны твор, які ствараем, ужо не з’яўляецца карцінай. Ён ужо нічога не ўяўляе, але канструюе прастору, плоскасці, лініі з той мэтай, каб стварыць сістэму новых узаемаадносін рэальнага свету. І менавіта гэтай новай структуры мы далі назву — “проўн”... Менавіта ў Віцебску Лісіцкі стварыў знакаміты супрэматычны плакат “Клином красных бей белых!”, які стаў візитулкай майстра.

паміж прыхільнікамі Шагала і паслядоўнікамі Малевіча (яны скончыліся поўнай перамогай апошніх ды ад’ездом Шагала з Віцебска), і з’явіліся першыя проўны Лісіцкага — найбольш цікавая выдатная частка ягонай творчай спадчыны. Проўны — таксама абрэвіятура ў духу часу, прыдуманая мастаком: “Праект сцвярдзэння новага”. Тэрмінам “проўн” можна, бадай, называць не толькі асобныя творы — гэта своеасаблівы свет, мастацтва асобных форм у іх узаемадзеянні.

“Мы на сваёй апошняй станцыі супрэматычнага шляху ўзарвалі старую карціну... і зрабілі яе саму светам, які плыве ў прасторы”, — у такім стылі пісаў Лісіцкі аб проўнах у артыкуле з характэрнай назвай “Супрэматызм светабудовы” (“УНОВИС”, № 1 за

Мне здаецца, што па шляху Лісіцкага ў сярэдзіне 1970-х пайшлі грузінскія архітэктары Георгій Чахава і Зураб Джаглаханія, якія пабудавалі ў Тбілісі арыгінальную трохмерную версію “гарызантальнага небаскроба”, пра які марыў Лісіцкі. Уласна, толькі адзін праект Лазара Маркавіча пры падтрымцы вядомага журналіста Міхаіла Кальцова быў рэалізаваны ў Маскве ў 1932 годзе: гэта лёгкая элегантная друкарня часопіса “Огонек”.

Самы першы проўн Лісіцкага, створаны праз колькі месяцаў пасля прыезду мастака ў Віцебск, называўся “Горад” (фанера, алеі). На адваротным баку дошкі ён адштампаваў чырвоны квадрат — знак групы “УНОВИС”. Усе астатнія проўны (іх было больш за 200) абазначаліся толькі нумарамі. Маляваў творца, галоўным чынам, алеям на дрэве або палатне. Частка работ была літаграфавана і выдана ў Маскве. Проўны экспанаваліся на выстаўцы ўнівэрсіаў у Віцебску (1920) і на дзюво — у Маскве. У 1923-м для Першай рускай мастацкай выставы ў Берліне Лісіцкі стварыў шыкоўную вокладку каталога і спецыяльную “Залу проўнаў”, а таксама выдаў у Гановеры шэсць аўталітаграфій тыражом 500 экзэмпляраў. Дарэчы, усе зборы ад выставы пайшлі ў дапамогу галадаючым Паволж-жа.

А вось як цудоўна ахарактарызавала проўны свайго мужа Соф’я Лісіцкая-Кюпер: “Мы слухаем музыку: яна — плоская, як ліст паперы. Услухваемся ў ішыню: яна — шматпланавая. Зазірнем у аркуш: яго прастора — бязмежная, і архітэктар Лісіцкі апісвае гэтую прастору проўнамі. Проўны выканалі ролу партытуры ішыні...”

Эль Лісіцкі пражыў вельмі мала — усяго 51 год. Пачынаючы з 1923 года, яго вельмі мучылі сухоты. Мастак мужна з ёй змагаўся. І толькі безупынная творчая работа трымала яго ў акрэсленым тонусе. Спачатку выдалілі адно лёгкае, але хутка стала “здаваць” і другое. У апошнія месяцы Лазар Маркавіч хадзіў з сярэбранай трубкай, выведзенай з цела наверх, з якой з яго адзінага лёгкага вылякаў гной. І вось застарэлая сухота нечакана прачнулася ў той час, калі мастак у сваёй маскоўскай майстэрні на Сходні паспеў скончыць баявы плакат “Дайце больш танкаў...”

Да новага 1942 года заставаўся ўсяго некалькі дзён. Сталіца можна высталяла перад ворагам, і цяпер вера ў хуткую Перамогу савецкага народа была непакісна. Але Лісіцкаму сустрэць Новай год не прыйшлося. 30 снежня яго сэрца спынілася. Апошні прытулак мастак знайшоў на маскоўскіх Данскіх могілках...

Барыс КРЭПАК

ПРОЎНЫ ЛІСІЦКАГА: АДЧУВАННЕ ПРАСТОРЫ ЯК КОСМАСУ

Спалучыўшы заканамернасці канструктыўнай пабудовы формы і скарыстаўшы вопыт архітэктурнага праектавання, Лісіцкі пачаў распрацоўку і праблем прасторавай арганізацыі горада будучыні. Іншымі словамі, проўны — візуальнае адлюстраванне ўтапічных архітэктурных ідэй, гэта прасторавая канструкцыя, якая адарвалася ад зямлі, скіравалася да неба альбо знаходзіцца ў стане, немагчымым для зямной архітэктуры.

Менавіта ў Віцебску, у атмасферы палкх мар пра лёсы краіны, рэвалюцыі, мастацтва, жорсткіх спрэчак

ды навакольным светам.

Інакш кажучы, проўны — гэта супрэматызм, уобачаны мастаком па-свойму. Лісіцкі так каменціруе свае пошукі: “Палатно карціны стала для мяне занадта цесным, і я стварыў проўны як перасадачную станцыю ад жывалісу да архітэктуры”. Калі для Малевіча яго творчая канцэпцыя была з’явай асабліва філасофскай, для Лісіцкага — практычнай, з мэтай распрацоўкі горадоў будучыні, максімальна функцыянальнай. Напрыклад, адным з самых вядомых праектаў Лісіцкага стала “Ленінская трыбуна” з рухавымі ўстаноўкамі для прамоўцы і ўдзельнікаў мітынга, якую вынае вялікі экран. На экране планавалася ўсталяваць плакат ці дэманстраваць фільм.

МУЗЕІ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 327 45 62.
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
■ "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
■ "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.";
■ "Сусвет Язэпа Драздовіча".
Выставы:
■ Персанальная выстава Уладзіміра Вішнеўскага "Лесвіца ў неба" (графічныя работы і скульптуры мастака) — да 29 лістапада.

■ Выстава твораў беларускіх мастакоў "Малая радзіма — Вялікая зямля" — да 18 лістапада.
■ Выстава "Нямецкі жывапіс і гравюра XVII — пачатку XX стагоддзя" — да 15 лістапада.
■ Сумесны культурна-адукацыйны праект-квэст Нацыянальнага мастацкага музея і Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны "Аб Вялікай Айчыннай..."
■ "Фердынанд Рушчыц": віртуальная выстава да 150-годдзя з дня нараджэння.
■ Віртуальная выстава "Юбілей беларускага камсамола".
■ Віртуальная выстава "Юбілей беларускага камсамола" прысвечаная 100-годдзю ЛКСМБ — на сайце музея.

Філіялы музея
МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧА". КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОВЫ XIX СТ."
г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а. Тэл.: 327 88 78.
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".

■ "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".
■ "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст.". **■** Выстава "Эпоха рамантыкаў. Ваньковіч і яго час" — да 19 лютага 2021-га.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА ў в. РАУБІЧЫ
Спарткомплекс "Раубічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выстава "Повязь часоў", якая знаёміць з багаццем вобразаў традыцыйнага ручніка.
■ **Займальныя майстар-класы** па саломалляцтву, выбаў традыцыйных лялек, пляценні паясоў (бранзалетаў). Патрапіць на майстар-клас можна ў любы працоўны дзень музея: серада-нядзеля з 10.00 да 17.00. Папярэдні запіс абавязковы.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР СУЧАСНЫХ МАСТАЦТВАў РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Нярасава, 3. Тэл.: 399-09-79.
Час працы: серада-нядзеля з 12:00 да 20:00.
■ Выстава, прысвечаная 5-годдзю НЦСМ.
■ Выстава "Трыццаць тры творы" (набыткі музейнага збору НЦСМ).
■ Аўтарскія экскурсіі "Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў. Рэтрэспектыва"; "Самыя гучныя, самыя вядомыя..."; "Прынцыпы работы над куратарскім праектам"; "НЦСМ — пераемнасць і навацізацыя"; "Як пачаць разбірацца ў сучасным мастацтве? Глядзім на прыкладах выстаў у НЦСМ"; "200 выстаў за 5 гадоў — экспрэс-экскурсія па юбілейнай выставе"; "Вырошчванне трутавікоў, кнігі з пэраў і востраў скульптур — самыя запамінальныя выставы НЦСМ за 5 гадоў".
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 47.

Тэл.: 242-78-14.
Час працы: панядзелак-пятніца 12.00-20.00.
■ Міжнародная выстава сучаснага мастацтва "Музыка і святло".
■ Выстава лялек з калекцыі Ларысы Мяжэвіч "Анёлы душы маёй".

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ
г. Мінск, пр-т Пераможцаў, в. Тэл. +375 (17) 203 07 92, +375 (29) 144 07 92, +375 (17) 327 11 66. Музей працуе: аўторак, серада, пятніца, субота, нядзеля — з 10.00 да 18.00 (касы да 17.30), чацвер — з 12.00 да 20.00 (касы да 19.30) панядзелак — выхадны.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Часовая экспазіцыя "Зброяй мастацтва"

(савецкая графіка і карыкатура з фондавай калекцыі перыяду 1939 — 1945 гг.), прымаркаваная да 76-годдзя стварэння музея — да 27 лістапада.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПВЕДНІК "НЯСВІЖ"
г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19. Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; +37529 551 80 51, +37529 190 31 49.
Палацавы ансамбль
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Міжнародны выставачны праект "Castrum doloris. Пахавальныя цырыманіі нявіскага двара" (у складзе пастаяннай экспазіцыі).
■ Аўтарская выстава карцін Алеся Сурава "Паштоўкі з мястэчка" — да 15 лістапада.
■ Гістарычны квэст "Таямніцы і загадкі палаца Радзівілаў". Па папярэднім заяўках.

ПА ПЫТАННЯХ РАЗМІШЧЭННЯ РЭКЛАМЫ ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА" звяртайцеся па тэлефоне +375 17 286 07 97 і па тэлефоне/факсе +375 17 334 57 41 альбо пішыце на электронны адрас kultura@tut.by!

Ратуша
г. Нясвіж, вул. Савецкая, 3.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Квэст "Выходкі старога захавальніка". Па папярэднім заяўках.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"
г.п. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць. Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Тэатралізаваная экскурсія "Мірскі замак і яго ўладальнікі: шлях праз стагоддзі".
■ Экскурсія з элементамі дэгустацыі "У гошці да Пана Каханку".
■ Экскурсія з элементамі анімацыі і дэгустацыі "Мірскі замак. Гісторыя. Замак. Дэгустацыя".
■ Тэматычная экскурсія з элементамі квэста для дзяцей "Інтрыгі Купідона".
■ Музейная камунікатыўная праграма: "Табе, нашчадак, у добры дар...", "Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак", "Капрызны моды ракако".
■ Дзіцячая тэатралізаваная экскурсія "Чароўная гісторыя ў Мірскім замку".
■ Правядзенне вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны вясельля.
■ Музейная фоталяльцоўка.
■ **Восеньскі сезон канцэртаў Беджаржфілармоніі.**
■ Квэст "Таямніца двух куфраў".

ГАЛЕРЭІ
ПАЛАЦ МАСТАЦТВА
г. Мінск, вул. Казлова, 3. Тэл./факс: 290 60 10.
■ Выстава-продаж "Восеньскі салон" — да 8 лістапада.

Без старых канатацый

(Заканчэнне. Пачатак на старонцы 3)
— А ці часта ў вас здараюцца сумныя гісторыі? Вы думаеце, што ёсць — а ўжо і сапраўды няма...
— Прыблізна ў адной траціне выпадкаў. Ты бачыш нешта вартае ўвагі на адносна нядаўніх фота, трапляеш на месца — і можаць толькі развесці рукамі. Вырушыла нежак у Талачын, ведаючы, што там дакладна ёсць мазаіка. І мне хваляцца: а месца таму мы яе акурат затынкавалі. Тое самае ў Жлобіне, дзе "закаталі" графіта... Рамонт, шмат у якіх выпадках — гэта смяротны прысуд для манументальнасці.
— І тут узнікае пытанне заканцаўчага рэгулявання. У Дзяржспіс уключэння хіба адзінкі з такіх аб'ектаў...
— Так, магу іх пералічыць па пальцах рукі. Таму ў большасці выпадкаў усё залежыць ад дырэктара ўстанова. Калі ён мае добрую адукацыю, хвалявацца

Смальтавая мазаіка на звычайным пад'ездзе ў Наваполацку.

наконт перспектывы "сўрапармонту" не выпадае. Нават калі сёння ён не мае пераважных грошай, каб аднавіць твор мастацтва, дык хатня б яго захавала да лепшых часоў. Акуратна складзе мазаіку, знойдзе для яе месца недзе ў падвале — што таксама не горшы варыянт. А вось калі густ кіраўніка вымяраецца прыныцпам "каб было прыгожыя..." Тады справы дрэнныя.
— Няўзброеным вокам вельмі цяжка вызначыць каштоўнасць такіх аб'ектаў. Толькі спецыяліст разумее, што мазаіка на звычайным пад'ездзе або прыпынку — гэта насамрэч крута. Хай яна і не шэдэўр сама па сабе, але, у кожным разе, — маркер культуры, прычым паўсядзённай! Хатня б таму, што гэта прыпынак, а не царква...
— Я часта прыгадваю класічны перформанс Ёзафа Бойса: як патлумачыць паэзію мёртваму зайцу? Нягледзячы на шматсэнсоўнасць — ніяк! У мяне, прынамсі, гэта звычайна не атрымліваецца. Таму трэба, каб лёс такіх помнікаў вызначалі людзі з належнай кампетэнтнасцю. Вось і ўсё.
— Даруйце за правакацыйнае пытанне: а ці варта захоўваць усё?
— Лічу, што так. Мазаіка куды больш сімпатычная за пляскатую шэрую сцяну. А гісторыя беларускай культуры павінна мець розныя складнікі — у тым ліку, і савецкі. Усё мае права быць — гэта робіць нашае асяроддзе больш разнастайным і прывабным. Пагатоў, на тэрыторыі ў свой час выдатковаліся вялікія сродкі і сілы. І яшчэ адзін аргумент: яны маюць вялізны турыстычны патэнцыял. Прычым найперш сярод замежнікаў. Пра гэта магу сказаць дакладна: даведаўшыся пра маё захваленне, буйное нямецкае выдавецтва замовіла мне гід па беларускай манументальнасці. Гіды па многіх іншых былых савецкіх рэспубліках у іх ужо ёсць. Бо тэма — у трэндзе.
— Гэта радуе, але... давайце пра сумнае. На вашу думку, які ў нас маштаб страт гэтай адпачынацкай? — Падзараю, захавалася недзе працэнтаў 40 адтаго, што было. Але гэты лік мае схільнасць увесць час змяняшцаца.
— І што ж тады рабіць далей?
— Рыхтаваць дакументы на ўключэнне такіх аб'ектаў у Дзяржспіс. Аднак для адной мяне такая справа будзе не пад сілу. Думаю, яна можа вырашыцца толькі калегіяльна — усімі зацікаўленымі.

ТЭАТРЫ

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫў РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ "РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭАТР БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ"
г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44. Тэл./факс: 154 04 44.
■ 9 — "Мудрамер" (сатырычная камедыя) М.Матукоўскага. Пачатак а 19-й.
■ 10 — "Сірожа" (драма) Ю.Чарняўскай. Прэм'ера.
■ 11 — "Ліфт" (хроніка аднаго злачынства) Ю.Чарняўскай.
■ 12 — "Фартуна драма" (тэатральны сектар-прыз на барабане).
■ 13 — "Вар'ятка" (трагіфарс у 2-х дзеях) Н.Птушкінай. Прэм'ера.

■ 14 — "Кар'ера доктара Рауса" (трагікамедыя) В.Марціновіча.
ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫў БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛКА"
г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2. Тэл.: (8-0212) 36 32 50.
■ 8 — "Воўк і раз, два, тры..." (казка ў 2-х дзеях) Н.Мацяш.
■ 11 — "Скарб" (прыпавесць у 2-х дзеях) У.Караткевіча. Пачатак а 18-й.
■ 13 — "Бука" (казка) М.Супоніна. Пачатак а 18-й.
■ 14 — "Вясёлы Дарафей" (для дзяцей ад 3 гадоў) Н.Гернет. Пачатак аб 11-й.